87. N. 1 ~~603.~~ 2883

PAMĚTI

městečka Morkovic

sestavil

FRANTIŠEK KUBÍČEK.

ČTENÁŘSKÁ A KNIHOVNÍ SPOLEK VE ŽDOUNKÁCH

Morkovice 1905.

Tiskem Jindřicha Slováka v Kroměříži. — Nákladem vlastním.

OBČANŮM

MĚSTEČKA MORKOVIC

VĚNUJI

TUTO KNÍŽEČKU.

FRANTIŠEK KUBÍČEK.

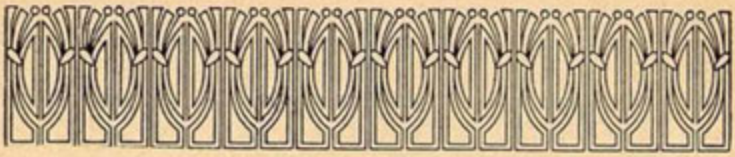

Slovo k čtenáři!

Nebude nemístno, poprosím-li laskavého čtenáře, by s velkou shovívavostí přijal tuto knížečku. Jsem si příliš vědom jejich nedostatků, ale mohu se též poněkud omluviti. Předně nemohl jsem se dopátrati ničeho, co by mohlo nazývati se obecním archivem. Archiv statku jsem sice nalezl, ale nesahá hlouběji než po r. 1750. Zápisky povstaly tedy vlastně z výpisků Codexu diplomat., Archivu česk. z topografií F. Volného, jak vždy udáno. Byl jsem, přiznávám se — dosti dlouho na vážkách, zda zápisky mám uložiti do archivu farního, mezi staré, úctyhodné matriky a dopřáti jim klidu, na který činí nárok každá věc souvisící s minulostí — aneb zda mám zápisky dáti do rukou těch, kteří nyní žijí v městečku Morkovicích a spřádají svými činy přítomné pletivo dějinné. — Rozhodl jsem se, že zápisky vydám tiskem, domnívaje se, že snad mnohý z nynějších občanů bude čísti se zájmem každou i sebe menší zprávu o těch, kteří v dávno odumřelých časech žili v Morkovicích a svým životem, svou prací, mnohdy i žalem psali nejen paměti své obce, nýbrž vespolek i děje své vlasti. — Pro širší veřejnost knížečka určena není.

Zároveň na místě tomto vzdávám srdečný dík těm, kteří mi nejvydatněji pomohli při sestavování a úpravě knížečky, totiž ctihodnému pánu bohoslovci Karlu **Ježkovi** z Prasklic, panu pojezdnému **Kafkovi** za fotografie a panu Josefu **Křepelkovi**, který s velkou pílí pořídil kresby.

V Morkovicích, v první jarní den 1905.

F. K.

Městečko Morkovice.

Úvod. — Poloha. — Klima. — Zdravotní poměry.

Morkovice leží na 49° 15′ sev. šířky a 17° 13′ vých. délky, 297 *m* nad hladinou mořskou, v kraji hradišťském, v hejtmanství kroměřížském a v okresu zdouneckém.

Největší výšky v okolí dosahuje kopec »Kleštěnec« 492·2 *m* a pole »Padílky« nad Slížany 351·5 *m*.

Obyvatelstva přibývá. R. 1880. bylo 1618 obyv., r. 1890. již 1850 obyv. a r. 1901. celkem 1912 obyvatel o 300 číslech, a to mužů 925, žen 987.

Klimatické poměry pozorují se od roku 1896. na c. k. ombrometrické stanici v Morkovicích. Dle záznamů stanice jest průměrná teplota roční + 8·5° C. Teplota jarní + 12·7° C. Letní + 18·4, podzimní + 4·8, zimní + 0·55. Absolutní maximum + 36·4° C., abs. minimum — 24·2° C. Roční srážky 600—800 *mm*.

V městečku bydlí obvodní lékař, kterému je přiděleno 7 okolních obcí. Zdravotní stav v městečku jest příznivý, celková úmrtnost 2%—3%. 20% všech úmrtí zaviňuje tuberkulosa, což má příčiny v zaměstnání

košíkářském a v přeplněných bytech dělnických. Pro nakažlivé nemoce zřízena jest nemocnice. Voda pitná jest zdravá a chutná.

Jména polí: za Drvárnou, Krátký, Újezd, na Rychtářově, Mrtevíze (Mittelwiese), Hranečky, Gréty, na Kamenné, Záhony, Kopec, Stadliska, Kopaniny, Padělky nad kněžskou loukou, Padělky od Pančochy, Písečňáky, Pod rybníky, U spravedlnosti, Díly od Počenic, Fraunvíze, Díly od Prasklic.

Jména oddílů lesa: Strašná, Sady, Nad revírem, Hřeben, u Rozárky, Krahule, Šlapák, Syc, Boří, na Babě, Kopec, Okrouhlá, Bělá.

Ráz krajiny kol Morkovic jest mírně pahorkovitý, ležíť Morkovice pod nejzápadnějším výběžkem moravských Karpat — pod horami »hříběcími«. Dobrá, úrodná zem doplněna jest pásmem lesů, které dodávají krajině nejen zdravý půvab, nýbrž i dobré palivo. Kam oko dohlédne, neuvidíte na štěstí žádných komínů a neuslyšíte pekelný hluk železných strojových nestvůr. Jste v kraji rolnickém! Vedle velkých komplexů velkostatku řadí se užší a širší pásy selských polí a k nim důvěrně tulí se nějaká ta »měřička«, která pomahá živiti domkaře a košaře. V nížinách vlní se větrem ohebné proutí vrbin, které na jaře padá pod nožem košařů: přicházejí s rodinou na »loupačku«; svlékají kůru s prutů a svázané otýpky proutí svážejí, aby z něho napletli nejrůznějších košů a rozeslali je do širého světa.

Přicházíte-li do Morkovic okresní silnicí, vedoucí z Kroměříže do Vyškova, přijdete napřed na »Blechov«, jakoby do staré české dědiny. Jdete kolem domečků, jsou nízké, krčí se takřka k zemi, mnohé z nich kryjí došky, které se potahují zelenou koží vlhkého mechu. Ale jakmile dojdete ku kříži, máte před sebou

jako na dlani celé náměstí! Po obou stranách silnice je rozložena dlouhá řada domků; jsou čistě, ale ve všech možných barvách nalíčeny, některé jsou na poschodí, většinou však přízemní — rolnická stavení. Na třech místech: »na Kopečku«, »na Zábraní« a »Novosadech« se rozvětvuje náměstí a tvoří nové oddíly městečka. Osamělé kolonie tvoří mezi lesy a kopci romanticky položený dvůr »Skavsko«, »Nový Svět«, »Pančocha«, mlýny a mlýn na »Spravedlnosti«. Statek se zámkem, parky a úhlednými, pečlivě obílenými hospodářskými budovami jest krásně uspořádanou samostatnou čtvrtí.

S vyvýšeného místa hledí na městečko již po staletí farní kostel. Pod kostelem, čelem jsouc obrácena na náměstí, stojí výstavná radnice. V určitých hodinách hrnou se nejmladší občané do místností, které jsou určeny za školní třídy a jen pramalé procento z těchto občánků bude kdysi, až vzroste v občany, osudem vyvoleno, aby vstupovalo jako »výbor obecní« do místností, nadepsaných »obecní radnice«.

Morkovice udělají na Vás dojem venkovského městečka, jakým také skutečně jsou. Obyvatele živí půda a rozvětvený průmysl košíkářský. Košíkářství se však neprovozuje výhradně v »řemeslnických dílnách«, nýbrž jako domácí průmysl. Vyjma čistě rolnických domů nenajdete snad domu, kde by aspoň někdo nepletl koše, třebas ne celý den, tedy po chvíli; plete kdo se naučil a odvádí koše několika »mistrům« a »obchodníkům«, kteří koše ve velkém do ciziny vyvážejí.

Dějiny. — Doba nejstarší.

Kdy a kým Morkovice byly založeny nevíme. Nebývá to však výhradně osudem městeček a dědin, že nedochovají se zprávy, kdo je založil, i o velkých městech mnohdy není zvěstí, ze kterých bychom mohli načrtnouti původní jejich obraz. Zdá se býti pravděpodobným, že Morkovice nebyly dříve založeny než koncem XI. neb začátkem XII. století.

Soudíme tak z polohy; ležely pod pohořím »hříběcím«, v krajině v tehdejší době zcela zalesněné. Takové krajiny sloužily méně k osídlení, sama místní jména v horských takých končinách, přijatá nejvíce od polohy neb zakladatelů, ukazují k pozdějšímu původu. Z prvu zakládány osady v úrodných rovinách a údolích podél řek a větších potoků.

Nevíme-li ani jména toho, jenž položil jakýkoliv základ k Morkovicím a neznáme-li obyvatele, kteří první žili a zemřeli v Morkovicích, můžeme si načrtnouti aspoň obraz pravděpodobný a to dle tehdejších společenských poměrů ve vlastech našich. Poměry společenské zajisté určovaly nejen příčiny, nýbrž i způsob, jakým zakládány obce a městečka. — Béřeme-li za pozadí společenské poměry v Čechách a na Moravě

od X. až po XII. století, poznáme, že byli vlastně dva stavové, kterým náležela půda, kteří tedy měli právo i zájem zakládati osady — totiž král a zemané. Za dědiny, městečka a místa, patřící králi, dlužno považovati všechna, ve kterých sídlily úřadové župní neb krajští. Všechny pozemky takovýchto »kladských dědin« vykázány byly místo platu zmíněným úřadům k výživě. Mezi takové dědiny asi Morkovice nikdy nepatřily.

Druhá skupina majitelů a zakladatelů dědin byli zemané čili dědinníci, základ to domácí nižší šlechty. Dědin či statků zemanských bylo mnoho, tu menších, tu větších. Bylo to někdy jen několik kusů pole se svobodným dvorem a malou pevnůstkou, jindy opět celá dědina, ba i několik vesnic, neb několik malých dvorů v různých vesnicích. — Takoví menší zemané brali svá rodinná jména od tvrzí a hradů městeček, kde měli svá panství. I Morkovice povstaly asi způsobem podobným, jako sta jiných moravských vesnic. Je jisto, že v Morkovicích bylo více zemanů, že mělo tedy několik pánů v Morkovicích majetek. Ostatní obyvatelé byli buď chudí příbuzní zemana neb »bezzemci« čili »chlapi«. Poměr jejich k pánům nebylo však tuhé poddanství jako feudalismus pozdějších staletí. Lid pomáhal zemanům obdělávati půdu, zemanovi na tom záleželo, aby měl potřebných pracovních sil; za to když vypukla válka poskytovala branná moc, hrad a pevnost zemanova útulku a výživy lidu. — Tehdejší doby bylo na Moravě ještě zřízení župní, hradní. Země byla rozdělena na kraje a župy se sídlem královských úřadů.

I Morkovice byly přiděleny v kraji brněnském k župě buď Vyškovské neb Kroměřížské. Střediskem župy byl župní hrad, vystavený k ochraně celé župy

v čas války. Ale do hradu scházívali se obyvatelé též při různých výročních slavnostech. Na hradě župním sídlil župan čili kastellán s bojovníky; dále komorník s úředníky. Týž vykonával moc správní; v městě vládl cúdař (cudí) aneb popravce, maje moc soudní. V dobách pohnutějších a při větším vzrůstu obyvatelstva nestačil k bezpečnosti kraje župní hrad; proto stavěli zemané v dědinách vlastní hrady s pomocí a přispěním lidu; za to požíval lid přístřeší hradu v čas války. Kde byl hrad, byl také půrkrabí, t. j. místní velitel vojska, »čeledě«. — Hrad takový byl od pradávna v Morkovicích; pánové Morkovičtí viděli záhy potřebu Morkovice silněji opevniti. Soudíme, že Morkovice byly od pradávna obec větší okolních, dle toho byl i hrad a opevnění důkladnější, že mohly nějakou dobu menším oddílům cizího vojska vzdorovati. Z pozdějších zpráv je ostatně patrno, že Morkovice byly tvrzí dosti silnou, kterou i Matyáš považoval za nebezpečnou pro svůj zadní voj, když vedl boj s králem Jiříkem.

Na místě, kde stojí nyní zámek, byl hrad obehnaný příkopem; v předu byl zdvihací most a brány. Příkop v čas války napuštěn byl vodou. Hrad, který arciť byl během let několikráte přestaven, uchoval se asi až do r. 1790. Té doby byl úplně přestaven, voda z příkopů odvedena, most zbořen a založena kol zámku zahrada. Až do nejnovější doby zachovaly se též názvy: »brána pornická« (hostinec u »Brány«, »Zábraní«), »brána počenská«, což nasvědčuje, že Morkovice byly dokonalou pevnůstkou.

»Pornická brána« ještě roku 1811. stála a byla téhož roku na obecní útraty opravena. »Počenská brána« opravována r. 1812. rovněž na obecní útraty, vrchnost dala cihly a vápno.

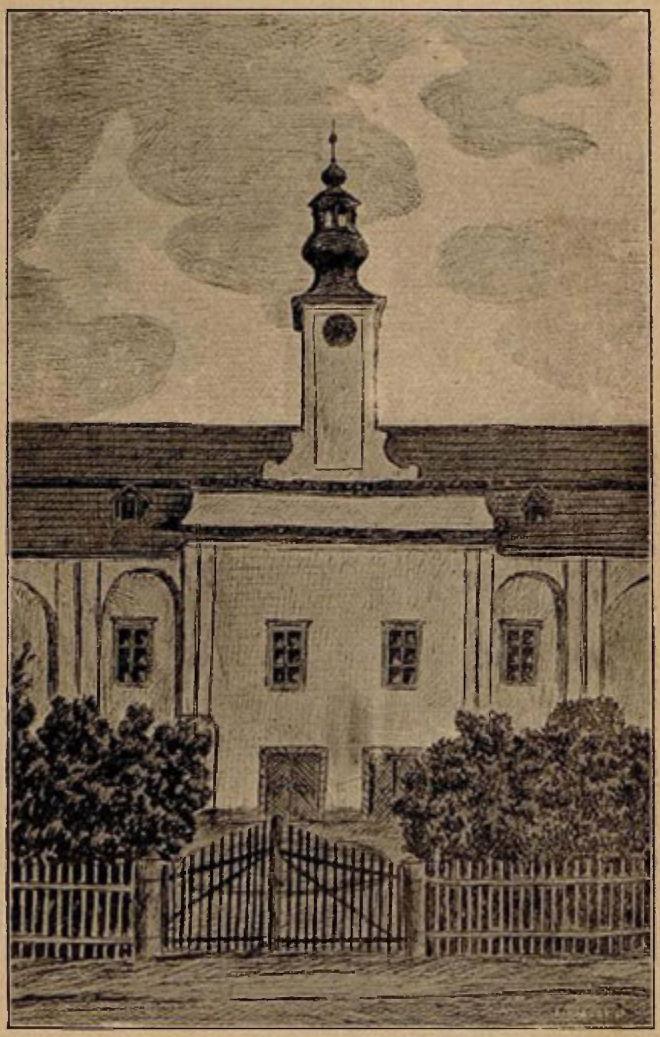

Již r. 1222. byly Morkovice sídlem šlechtickým. Dovídáme se o tom z listiny sepsané 8. února 1222 v Kyjově. Psána jest latinsky a mezi svědky jest

podepsán též Zemslaus de Morcowycz. Byl to majitel Morkovic; jakou část Morkovic nazýval svým majetkem o tom arciť nedovídáme se ničeho, za to ale můžeme souditi, že ještě r. 1238. byl pánem v Morkovicích. Dosvědčuje tak listina sepsaná 6. prosince r. 1238. v Hulíně. Je rovněž latinsky sepsaná a podepsán Semislaus nobilis de Morkovic (nobilis = šlechtic). — Morkovice byly té doby rozděleny na několik částí. Různí zemani měli části půdy, lesů a dvorce v Morkovicích. Nasvědčují tak zprávy kupní a prodejů, vepsané do zemských desek. Tyto zprávy uvedu dle letopočtů:*)

Roku **1348.** Čeněk z Drahotuš zaměnil své statky v Morkovicích v okresu brněnském, s bratry Chotnou, Vršem, Stonařem a Buškou z Krásna, ale opět od nich je koupil.

Té doby měl největší část Morkovic Markvart z Morkovic; roku **1355.** odkázal Markvart městečko, pevnost morkovickou, trhy, pole, rovněž dvorec v Prasklicích s pozemky i mlýnem, dvorec v Uhřicích s rybníky a rovněž dvorec v Počenicích markraběti Janovi.

Roku **1355.** Jeník z Morkovic dědičně odkázal své pozemky v Morkovicích a Počenicích svým synům.

Roku **1356.** prodali Drahotušové a to Kuno z Drahotuš svůj podíl v Morkovicích Lvíkovi z Malých Němčic.

Roku **1358.** Jeník starší z Morkovic odkázal všecky své pozemky a celý svůj majetek v Morkovicích, Počenicích a Prasklicích Vlčkovi a Závišovi z Morkovic, svým to synovcům.

---

*) Zemské desky I.—XI. Srovnej též: Wolny, Topographie Mährens. Hradischer Kreis. Morkowitz.

Roku **1379.** bratři Mikuláš a Svojše z Morkovic dali vepsati J. z Arnoltotic, dědicům z Běhařovic, Janovi z Mýlic, v městečku Morkovském do desek zemských, svůj díl se vším příslušenstvím, pak v Počenicích rubisko »Vejvaň« a úroky z mlýna zvaného »Rohrmyl«. Stalo se tak za odporu Záviše z Morkovic, který dokazoval, že on jest právoplatným dědicem.

Roku **1387.** Vlček z Morkovic a bratranec jeho prodali Janovi z Huštěnovic část statku svého v Morkovicích. Část statků po † Markvartovi připadla markraběti Joštovi. Týž koupil od Oldřicha Stoše část Morkovic. Z toho prodal roku 1386. Prasklice olomúcké kapitole.

Roku **1389.** prodal markrabě Jošt pevnost, soud, trhy, dva dvorce a pole v Morkovicích, vyjímaje faru Janu z Huštěnovic.

Morkovice bylo té doby městečkem, které mělo pevnost, soud panský a trhy. Kdy staly se Morkovice městečkem, nelze určitě tvrditi, ale zdá se, že již před rokem 1350. Okolní vesnice byly z větší části majetkem pánů morkovských, kteří měli nad nimi moc soudní, neboť ze staroslovanského práva župního zbyly již jen nepatrné zbytky; soudní moc přecházela do rukou šlechty a byla počátkem krutého později nevolnictví.

Roku **1391.** postoupila Anežka, manželka Vilíma z Olomúčan Janovi z Morkovic a Protivcovi ze Zástřizlů dědičné právo nad Opatovicemi.

Roku **1391.** Lytek z Choryně prodal Janovi z Morkovic a jeho dědicům dvorec »Bezuchov«.

Roku **1391.** Štěpán z Červeného prodal Janovi z Morkovic Medlov s lesy.

Roku **1392.** Jarek z Popopovic prodal Janovi z Morkovic a jeho dědicům tři lány s příslušenstvím na panství počenském.

Roku **1406.** Franěk z Morkovic převzal dědictví své sestry Markéty nad Kunkovicemi.

Roku **1406.** Mikuláš z Mořic odstoupil Václavovi z Morkovic »Skavsko«.

Roku **1406.** Václav z Morkovic povolil Anně, manželce své 150 kop grošů ročního důchodu.

Roku **1407.** Václav z Morkovic prodal bratru svému Fraňkovi dvorec »Bezuchov«.

Roku **1407.** Franěk z Morkovic přijal za spolumajitele svých statků Lytkova z Choryně.

Almuz z Kunkovic prodal dva a půl lánu »na Skavsku« Václavovi z Morkovic. (»Skavsko« bylo té doby ještě dědinou, až v posledních letech XV. století zaniklo.)

Roku **1408.** od nově zvoleného biskupa olomúckého Konráda vzato mnoho pánů moravských do přísahy za příčinou udělení lénních panství, mezi nimi: Václav z Morkovic a Michal z Morkovic*).

Roku **1408.** Anna ze Sázovic uznala svého manžela Václava z Morkovic za spolumajitele statků svých v Kolíčině a v Břístku. — Jindřich z Troubek přijal Michala z Morkovic za spolumajitele svých statků.

Roku **1409.** Franěk z Morkovic koupil od Soběna ze Lhotky dvorec »Lhotku« u Zdounek.

Roku **1409.** činí se zmínka o učeném advokátu Petru z Morkovic. Biskupský official Sulika ze Železné odsoudil Matouše z Cimburka, aby zaplatil klášteru sv. Kateřiny v Olomouci zadržený důchod roční 5 kop českých grošů. Klášter obhajoval mistr Petr z Morkovic. (Circumspectus vir magister Petrus de Morkovitz.**)

Roku **1412.** Franěk z Morkovic prodal dva lány v Počenicích Zbyňkovi z Dřínova. Franěk měl vino-

*) Codex diplomaticus XV.

**) Codex diplomaticus XV.

hrady v Popovicích a dům v Brně. Než vinohrady proti jeho vůli užívala jeho matka, že nezbylo mu než soudně jich domáhati.*) Mimo to žaluje, že po smrti otcově pobrala jeho matka v domě v Brně: rozličné klenoty, peníze, stříbrné koflíky, zlaté prsteny, perly, nemajíc k tomu práva, jelikož otec to jemu a bratřím (Milotovi a Václavovi) odkázal.*)

Roku **1437.** Jan ze Dřínova prodal Milotovi z Morkovic a jeho dědicům dvůr »Tetetice« s lesy tetetickými i s medlovským a se vším co ku dvoru na majetku a právech přináleží.

Roku **1437.** Václav z Morkovic dal upsati své matce Anně 150 m. kop na svůj podíl v Morkovicích. Anna pak spravovala svůj majetek od roku 1437. současně se svým synem Milotou a jeho dětmi, ponechavší si všechna práva na statcích až do své smrti.

Roku **1437.** Jindřich z Morkovic upsal své manželce Sibyle z Troubek 130 kop grošů.

Roku **1447.** Jindřich z Morkovic a Bařic prodal Zbyňkovi z Dřínova Troubky a Zdislavice.

Roku **1447.** Milota z Morkovic koupil s bratrem svým Janem od Filipa z Pačlavic patronátní právo při kostele sv. Petra v Počenicích.

Milota z Morkovic žaloval Levíka ze Slížan »že člověka kostela morkovského byl sstúpil Brumkovi u věnném právě a nedal tomu člověku, by knězi platu vydával«. Ale sám lépe nejednal. V Pornicích měl kostel chvalkovský desátek a to od Ondřeje ze Zástřizlů, ale Milota pozemky ty pronajal a desátku knězi neplatil. Mimo ty byl žalován i Zbyňkem z Dřínova, že mu mýto nespravedlivě na branách bral.

---

*) Knihy půhonné a nálezové.

Václav z Morkovic stěžoval si,*) že Dětoch z Pornic »přijev na mú dědinu do Morkovic i zbil mi člověka konšela mého v zahájeném súdě a svého člověka od práva mocí a kvaltem vzal«.

Roku **1464.** koupil Jan z Morkovic od Jindřicha z Morkovic a Bařic ovčírny Opatovice s pevnůstkou a dvorem v Prasklicích.**) Jindřich z Morkovic a Bařic byl bohatý pán. Měl panství ve Zdislavicích 17½ lánů, pak Hradčovicích, Hošticích, Dětkovicích, Chýlec ve Zborovicích a j. V Hradčovicích však mu upíral jeho majetek Jan z Houbic, dělaje nároky na celé panství. Sjímal mu rybáře, kterým byl řeku pronajal a »srúbal« hráze. Jindřich za to »vtrhl mu do vsi Hradčovic sebrav se s jizdnými i pěšími a tu mu lidi sjímal, sbil, skrvavil a dobýval jich v jedné jistbě, kamž se byli utekli a tu je vězel po 4 neděle«. Nadarmo hejtman tovačovský obsílal rukojmí, by je pustil. Jindy opět »dopustil na lidi mé, lidi své jímati na cestě svobodné s napjatými samostříly; což k trhu vezli, pobral s vozy i žitem, ovsem, ječmenem a jen něco vrátil.« Když pře odevzdána soudu, právoplatně uznán majetek Jindřicha z Morkovic v Hradčovicích. Byl však jindy odsouzen proto, »že pobral« ve Vrchoslavicích dva kalichy, dva ornáty, dva missály i což přísluší pro dva kněze, což vše byl daroval Landorf kostelu.

Roku **1464.** Vaněk z Bařic prodal Milotovi z Morkovic Pornice s příslušenstvím a dvorec »Švaby«.

Roku **1464.** Milota z Morkovic dal připsati Mikuláši ze Zástřizlů a Dobročkovic dvorec »Břestek« pod Buchlovem.

Války husitské vtlačily sedlákům místo pluhu cepy s palcáty do rukou a zemi zaplavily bratro-

---

*) Knihy půhonné i nálezové.

**) Codex diplomaticus XI.

vražedné boje. — Po dlouholetých těch válkách vedl Matyáš boj s králem Jiříkem z Poděbrad.

Jako v Čechách, tak i na Moravě zůstalo mnoho pánů, měst a vesnic věrných Jiřímu. Mezi nimi byly i Morkovice se svými pány. Král Jiří a markrabě moravský daroval Jindřichovi z Morkovic Kvačice, mimo to dal mu Jiří veškeré právo na dvorci v Hradčovicích.*)

Nezbývalo tedy Matyáši, chtěl-li přes Moravu dobýti městečka, jak se i stalo roku 1468. Píšeť o tom Palacký:**) Teprv 20. června opustil Matyáš ležení u Třebíče a obrátil vojsko své k Brnu, aby uvázal se jak v to město, tak i v ostatní kraje Moravské. Od Brňanů přijat jsa jako osvoboditel, ochotně a slavně dal ihned obehnati hrad Špilberk a dobývati Blažejem Podmanickým. Odtud táhna k Olomouci na cestě opanoval tři dosti silné tvrze Bučovice, Morkovice a Brodek, jenžto byly by mohly brániti dovozu z Rakous.«

Morkovice majetkem „pánů ze Zástřizlů“.

Roku **1480.** přijal Milota z Morkovic za spolumajitele všech svých statků bratry: Václava, Jiříka a Jaroše ze Zástřizlů. Jmenuji tímto poprvé rod Zástřizlů, mocný, slavný a bohatý kdysi rod pánů Morkovských, který téměř dvě století byl pánem Morkovic, ale zároveň vlivuplným šlechticem moravským. Rod »Zástřizlů«***) pocházel z malé dědinky, z tvrze »Zástřizel« v Hradištsku na Moravě. Byla to starožitná rodina vladycká, která později pro zásluhy

*) Codex diplomaticus XI.

**) Palacký: »Dějiny M. Č.« IV. 2, 469.

***) Srovnej: Riegrův »Slovník Naučný« X.

povýšena do panského stavu. — Pánové ze Zástřizlů užívali za erb dvojnásobnou bílou (stříbrnou) lilii v červeném poli, nad ní byla přilba, tři péra pštrosí, dvě červená, prostřední bílé.*) Připomínají se záhy v XIII. stol.

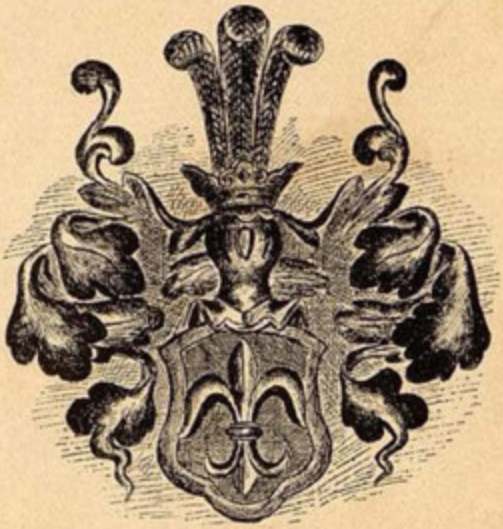

Erb pánů ze Zástřizlů.

V XVI. stol. rozštěpili se v několik větví, z nichž Lechvičtí, Morkovští, Prakšičtí a Ždánští byli nejčetnější. Zástřizlové soustředili v rukou svých ohromné pozemky; již v XV. st. měli: město Kyjov (1486.—1524. Mikuláš ze Zástřizlů, Protivec a Filip a Proček ze Zástřizlů), Zástřizle, Řezovice, Chvalkovice, Morkovice, Litenčice, Nemotice, Kunkovice, Čejkovice, Leskovice, Lechovice, Zádovice a Ždánice. V XVI. a XVII. stol. nabyla rodina ještě Milotic, Prakšic, Buchlova, Čelechovic, Kounic, Moštěnic, Židlochovic, Hoštic, Boskovic, Malenovic a j. Mnozí ze Zástřizlů byli zastáncové víry české a jména dvou

*) Srovnej: Paprockého »Zrcadlo markrabství Moravského«.

z nich čteme mezi pokutovanými pány moravskými po bitvě bělohorské. Rod vymřel 25. července r. 1687. Janem Bohuslavem Morkovským.

Nejstarší známý člen rodiny jest Protivec ze Zástřizlů, který v první polovici XIII. století za času markraběte Přemysla, syna krále Václava, zaznamenán jest v pamětích kostela olomuckého. Roku 1371. jmenují se v deskách zemských bratři Arkleb a Borek, roku 1358. Oneš, Jan a Jindřich ze Zástřizlů. Morkovští ze Zástřizlů připomínají se v XV. století. Tak jsme již uvedli roku 1409. Václava z Morkovic a ze Zástřizlů, od roku 1437.—1440. Milota z Morkovic a ze Zástřizlů. Roku 1480. přijal pak Milota za spolumajitele svých statků bratry Jaroslava, Václava a Jiřího ze Zástřizlů; po jeho smrti uvázali se v dědictví Morkovic Jaroš a Jiří ze Zástřizlů; Jiřík přenechal roku 1487. svůj díl bratru svému Jarošovi, za to obdržel Chvalnov. — Jaroš obdržel též dva a půl lánu i s ročními penězi v Počenicích od Jiříka z Choltic. Jaroš uvádí se mezi pány, kteří s králem Matyášem vydali edikt na upokojení a vedení řádu v zemi moravské (r. 1484.); zároveň s Janem Protivcem jmenován mezi stavy, jež shodly se o smlouvu stran kupování statků zemských a domů měšťanských od rytířstva roku 1486.*)

Roku **1496.** Jindřich z Lipého, nejvyšší maršálek království Českého, prosí pana Viléma z Perštýna, aby mu dal za čtyři leta dceru svou Bohunku za manželku, kterou si vzíti slibuje pod základem 10.000 zl., jako rukojmí mezi jinými uvádí se Jaroš ze Zástřizlů a Morkovic.

Roku **1508.** podepsal Jaroš**) ze Zástřizlů stížnost podanou králi Vladislavovi proti strannému dopisu,

---

*) Archiv Český V.

**) Archiv Český VI.

který pod pečetí království uherského poslán byl do Moravy. Umíraje zůstavil Jaroš své zboží morkovské synům Smilovi a Jiřímu. Smil prodal svůj díl morkovský r. 1515. Janovi Kobylkovi z Opatovic — rovněž statky své ve Slížanech.

Ale dlouho nezůstaly Slížany v cizích rukou, přišly záhy opět a to trvale k Morkovicím a měly pak velký vliv nejen na náboženský život v Morkovicích, nýbrž v celém okolí; o tom zmíním se níže. Jiří spravoval svůj díl po dlouhá léta. R. 1526. zavázal se chovati 3 koně pro zemské potřeby v čas války.*)

Roku 1538. zjednal městečku svému Morkovicím od císaře Ferdinanda I. majestát na 2 výroční trhy a jiné svobody.

Roku 1545. nabyl Hoštic a r. 1554. upsal Anně z Hrádku 1000 zl. uherských věna na Morkovicích.

Jiří Morkovský měl s N. Ořechovskou z Houbic několik synů, z nichž dědicem jeho stal se Jaroš Morkovský ze Zástřizlů, pán svého času velmi zámožný a vzácný. Byl pánem na Morkovicích a Svatobořicích, až do roku 1561. měl Buchlov a Hoštice a do r. 1565. Židlichovice, které prodal p. Fridrichovi ze Žerotína, začež koupil roku 1567. od Víta Édera ze Štávnice panství a hrad »Boskovice«.

Roku 1568. jal se přestavovati boskovský hrad; zříceniny nynějšího hradu ukazují, jaký asi byl hrad Jarošem postavený; dosud lze nade vraty sbořeniště čísti; „Letha panie 1568. Wſſecku ſwou wiecz Panu Bohu porauczim Jarozs Morkowſký z Záſtrizlů a na Vojkowicích". Rovněž rodinnou hrobku zřídil v kostele boskovickém. Obyvatelům města Boskovic potvrdil a rozhojnil výsady a zemřev r. 1583., pochován jest v hrobce, kterou byl vystavil.

*) Český Archiv XI.

Jaroš měl se dvěma manželkami, Kateřinou Pražminkou z Bílkova a Johankou z Drnovic 17 dětí, z nichž Václav (narozen 1554) obdržel Boskovice, Jiřík Protivec (nar. 1561) Morkovice a Bohuše (nar. 1563) Svatobořice.*) Z dob Protivce zachován jest jednoduchý kámen s erbem »Zástřizlů« a nápisem »Girzik Protiwec Morkowski z Zástřizlů a letopočtem 1590. Umístěn jest v průjezdu nynějšího zámku po levé straně. — Protivec zemřel asi roku 1590. (?) Po něm převzal Morkovice bratr jeho Václav Morkovský ze Zástřizlů a na Boskovicích. Byl ženat s Kunkou z Korotina, dostavěl hrad boskovský, zřídil tam velkou zbrojnici, vystavěl věž při chrámu sv. Jakuba a r. 1589. koupil Letonice. Byl Jeho Milosti císaře

*) Z dcer Jaroslavových uvádím Elišku, nar. 1556, která po smrti prvního svého manžela provdala se za Zdeňka Martinkovského z Roseče. Martinkovští byli později majitely dvoru »Harasovského« v Morkovicích. — Alena, narozena r. 1555., měla dceru Elišku, která se provdala za Karla Žerotina. Byli tedy Morkovští zpřízněni s nejslavnějším rodem moravským.

římského Rudolfa II. Firišneidr (kraječem), radou a přísedícím soudu zemského; přál mužům učeným, míval hojné účastenství v tehdejších jednáních veřejných a na sjezdech, čímž však panství své nemálo zadlužil.

R. 1587. vyslán byl s jinými ještě posly k císaři Rudolfu II., by na něm vyžádali, aby úřadové při soudu zemském, jakož ode dávna bylo, obsazovány byly samým sněmem zemským. Dále, by pomoc vojenská až do rozhodnutí rozepře, má-li knížectví Opavské přidáno býti k Moravě nebo ke Slezsku, ne ke Slezsku, ale ke království Českému se připojila, což se stalo r. 1566.

Jsa zdraví chatrného, zemřel již 22. dubna 1600 v 46. roce věku svého bezdětek.

Pochován jest v rodinné hrobce v Boskovicích a má nádherný náhrobní kámen.

Tři náhrobky morkovských pánů v Boskovicích jsou velmi krásné, vesměs z bílého mramoru ve slohu renaissančním.

1. Náhrobek Jarošův nese celou postavu takřka v životní velikosti v brnění; po boku jest v dlouhém vlnitém obleku postava jeho paní Johanky.

2. Mausoleum Václava Morkovského ze Zástřizlů, nejvyšší to náhrobník na Moravě, asi 7 *m* vysoký, velmi umělecký, v bílém mramoru s bohatou ozdobou kamenickou.

Na spodní desce černé, taktéž mramorové, vryta latinská báseň. Náhrobek zobrazuje Václava a jeho paní Kunku z Korotína. On vytesán jest v brnění s přilbou u levé nohy, ona se závojem shrnutým, v dlouhém šatě s vlečkou.

3. Náhrobek Procka. Mladík v kroji střihu španělského, u levé nohy znak rodinný. Nápis: »Leta 1557.

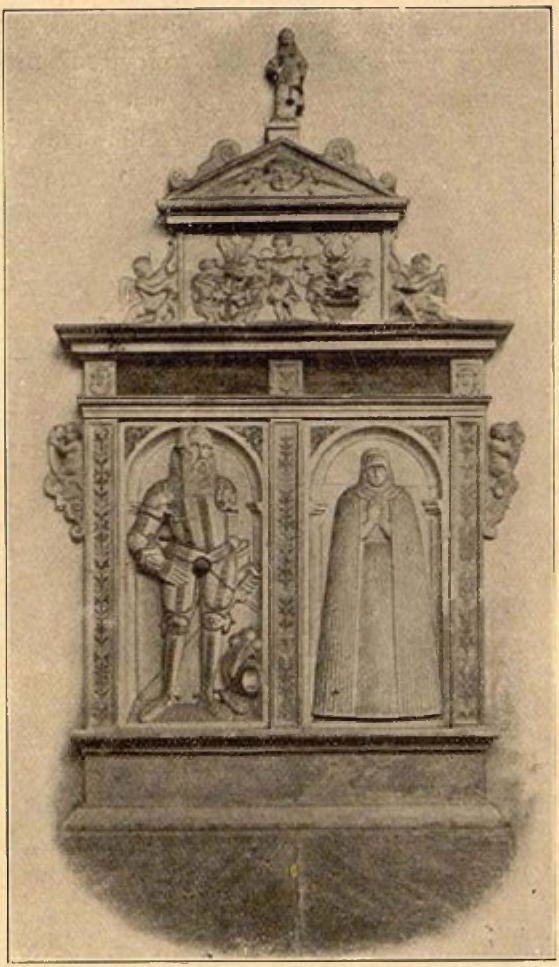

Náhrobek Jaroše Morkovského ze Zástřizlů.

V pondieli na autery po sv. Martine narodil se tento mladenec Pan Procek Morkovský ze Zástřizl, syn urozeného a statečného pana Jaroše Morkovského ze Zástřizl a na bosk., kterejžto prostředkem smrti csasnie v miestě Brnie leta 79. skonal.*)

Panství letonické a boskovické s hradem, 20 děly kovovými a moždíři, koulemi i prachem a morkovské odkázal Václav poslední vůlí, sepsanou den před sv. Bartolomějem 1594, Bohuši Morkovskému, avšak tak, aby pozůstalá manželka jeho Kunka z Korotína zboží toho až do své smrti (1607) užívala. Bohuš Morkovský ze Zástřizlů a na Svatobořicích povýšen pro služby věrné od jeho předků dvoru rakouskému prokázané a pro starožitnost svého rodu roku 1606. do »stavu panského«.

»Stav panský«, jeho členové »páni«, tvořili již za posledních Přemyslovců zvláštní sbor šlechtický. Ke stavu panskému patřívali všichni tak řečení korouhevní páni, t. j. takoví, kteří svá sídla majíce na hradech se znamenitou družinou pod vlastními prapory čili korouhvemi chodívali do boje. (Palacký.) Později v XV. a XVI. století patřily k panskému stavu jen určité rodiny, které stářím svého šlechtictví a rozsáhlými statky vynikaly. Tvořil tedy stav panský »velkostatkářskou dědičnou šlechtu«. Páni Morkovští patřili k nejvážnějším a k nejpřednějším šlechticům moravským.

Roku 1607. zemřela Kunka z Korotína a Bohuš Morkovský uvázal se nyní sám v panství morkovské, boskovské a letonické, na němž manželce své Apolonii ze Žerotína pojistil 7500 zl. uh. věna. Boskovickým udělil některé svobody a výhody ve výčepu nápojů, listem daným v pátek před nedělí Oculí 1608. —

*) Časopis VI. musejního spolku olom., 67., str. 100—102.

Mausoleum Václava Morkovského ze Zástřizlů.

Zemřel r. 1612. bezdětek, poručiv Boskovice, Morkovice a Svatobořice synovci svému Václavu (ml.) Morkovskému ze Zástřizlů. — Letonice poručil své manželce Apolonii ze Žerotína.

Důležité otázky hýbaly tou dobou Moravou a Čechami; byly předzvěsti nesmírně pohnuté, krvavé a nešťastné doby pro naši vlast, doby pobělohorské.

Dodatek. — Opatovice. — Skavsko. — Švábsko.

K panství Morkovskému patří dosud louky opatovské, dvůr a pozemky »Skavsko«, a jest přifařena pila »na Švábce« — (Švábsko). — Na jmenovaných místech rozprostírají se lesy a louky, ani nejmenší stopa neupamatuje již na doby, kdy stávaly na místech těch osady stejných jmen.

Již za Jana Kobylky z Opatovic nebyly Opatovice (Opatovsko) než rozsáhlými ovčírnami a pastvinami. Byly však kdysi dědinou, která jako mnohé jiné zahynula příčinami tehdy obvyklými: válkou, požárem neb hladem.

Roku **1351.** jmenují se majitelé Opatovic, bratři Bedřich a Jindřich z Opatovic a Vojslava z Pavlovic. Roku 1358. Ondřej z Opatovic.

Roku **1371.** zanechal Beneš z Laškova svoji manželce Opatovice a Ludeřov. Roku 1376. prodali bratři Smil a Bedřich z Lešnic Vilímovi z Olomúčan »pevnústku« a dědinu Opatovice. Roku 1382. prodal Raško z Opatovic dědinu Mičkovi, příteli Alberta ze Šternberků; mimo to měl majetek v Opatovicích Vlčko z Dobrúškovic, Roku 1392. byl pánem v Opatovicích Mikuláš z Mezříčí a roku 1398. prodal Mízič z Oujezda Opatovice Hanušovi

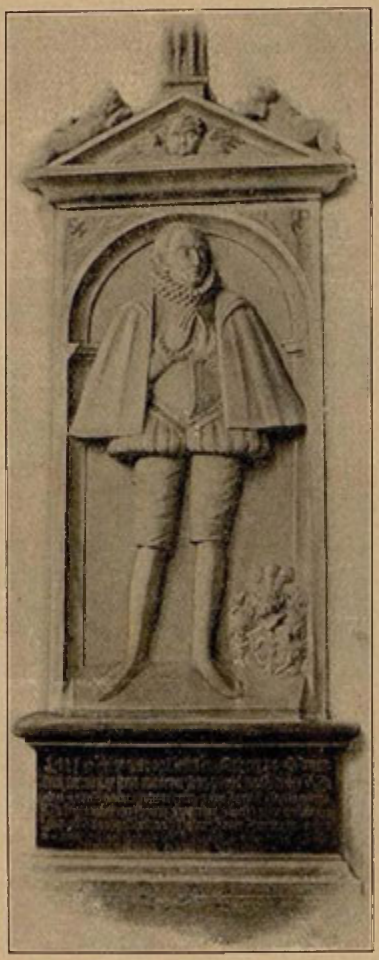

Náhrobek Procka Morkovského ze Zástřizlů.

ČESKÁ AKADEMIE PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ
SPOLEK PRO ZÁKLADNÍ VĚDY

z Prus. Týž prodal dvůr Vítkovi z Červené Lhoty. Roku 1408. byla paní vdova po Smilovi z Lešnic. Roku 1412. prodal Mikuláš ze Křtin Bočkovi z Opatovic jeden dvůr a dva lány v Opatovicích a dva ve Lhotě. Roku 1416. prodal Vilím z Opatovic Pešíkovi ze Lhoty celou dědinu i s pevnůstkou a dvorem. Od té doby asi Opatovice počínaly upadávati a již roku 1468. zdá se byly pouhými rozsáhlými ovčírnami. Roku 1503. měla Dorota ze Zástřizlů se svým manželem Janem z Kunštátu ovčírny Opatovské a ovčírny na Skavsku a Švábsku. Roku 1515. jak jsme již uvedli, Smil ze Zástřizlů prodal tytéž ovčírny. I Skavsko a Švábsko (Šváby) byly kdysi dědinami. Okolo roku 1430. byly mezi Litenčicemi a Morkovicemi dědiny: Horní a Dolní Skavsko. Dle vykopaných zbytků základů soudili bychom, že Horní Skavsko stálo asi tam, kde jest nyní »na Bábě« a Dolní dole u potoka; zaručených zpráv však nemáme. Později stalo se Skavsko ovčírnami jako blízké dědiny Švábsko, Opatovice a Staříčí.

Švábsko (Šváby) byla rovněž dědina a to blízko Pornic a měla své pány. Roku 1377. prodal Jan z Nezamyslic dědinu Šváby Vlčkovi z Dobrouškovic a týž roku 1378. Dětřichovi z Dětkovic. Dětřich roku 1384. prodal Šváby Ondráši z Turnovic. Týž vyměnil je za dva lány Frankovi z Pornic. Roku 1406. zanechal markrabě Jošt, který od Franka obdržel právo na Šváby a Pornice, právo to Dětochovi a tento prodal je roku 1420. Eberhardu z Kunštátu. Od té doby i Švábsko zanikalo a rovněž se proměnilo v ovčírny. Poslední zpráva o Švábsku pochází z doby novější a to z 27. března 1734. Jest psána v Pornicích na staré listině v archivu obecním a zní: »Zdeť se na vědomí dává, že v tom místě někdy dědina byla, jenž slula

Švábsko, pročež tam až po dnešní den se jmenuje »Na Švábsku.«

Jedna z hlavních příčin, proč malé osady zanikaly, byla, že rolníci utíkali z osad pro kruté jho poddanství. Fr. Slavík vykazuje pro Moravu od roku 1348.—1420. pustých osad 16; od roku 1420.—1468. jen 30, ale později ve válkách česko-uherských napočetl jich 400! (Selský archiv I., 117.) Mělo to arciť neblahé následky, tak že na sjezdě krále Matyáše a Vladislava v Jihlavě (10. září 1486.) bylo usneseno, že žádný poddaný bez vůle svého pána nesmí se vystěhovati z Čech do Moravy a opačně. Brzy na to 21. září 1486. uzavřely stavové moravští v Brně mezi sebou podobnou smlouvu, aby předešly zániku menších osad. Lze tedy tvrditi, že jmenované obce zanikly po válkách uherských. Byly asi Matyášem vypleněny a spáleny, když totiž oddíl jeho vojska dobýval Morkovic.

Doba česko-bratrská.

Od válek husitských neměly Čechy a Morava pokoje náboženského. — Různá odlišná učení zaplavovala kraje, nepřispívala arciť ku pokoji a svornosti, nýbrž připravovala pomalu půdu veliké a hrozné katastrofě bělohorské.

Roku **1467.** utvořili si »čeští bratří«, následovníci Petra Chelčického, svoje církevní zřízení. Jejich učení nalezalo hojně přívrženců v Čechách i na Moravě. Hlavně na Moravě šířilo se bratrské učení velmi rychle a nerušeně, proto, že »čeští bratří« nalezali záštitu v mocných pánech ve šlechtě. Zváni »pikarté« (beg-

harty); již roku 1500. bylo jich na Moravě na 100.000. Pokus, násilím učení česko-bratrské zničiti, učiněn roku 1508., avšak se nezdařil. Marně páleny knihy, marně zavírány česko-bratrské domy, vyháněni kazatelé. Z Čech jsouce vypuzeni utíkali čeští bratří do tichých zákoutí Moravy, kdež pod ochranou šlechticů žili svému učení dale. — I v našem okolí našli čeští bratří tichý útulek pod ochranou Zástřizlů. Usadili se v celém kraji, ale důležitějším místem zvolili Slížany. Snad proto se tak stalo, že Zástřizlové v té době byli na vrcholu své moci a vlivu. Že nezvolili Morkovice, stalo se z té příčiny, jelikož v Morkovicích byla katolická fara i s kostelem; bylo by zajisté narazilo na velký odpor církevní moci, kdyby bývali chtěli kostel a faru si přivlastniti. — Tedy založili sídlo »seniora« (biskupa) ve Slížanech, tamtéž zřídili i česko-bratrskou obec a česko-bratrský dům.

Slížany (starší název Slezany) byly ode dávna dosti nepatrnou dědinou s malou pevnůstkou, která však již v XV. století byla na sboření. — Roku 1350. měli ve Slížanech majetek Jan ze Slížan a Necháč z Troubek. Roku 1359. jakýs Buček z Hluboké prodal svůj majetek ve Slížanech Ottovi z Drnovic, který přijal jméno ze Slížan. Ku svému majetku přikoupil od Stacha z Troubek roku 1368. dva lány a roku 1370. opět tři lány. Majetek jeho dědil asi jeho syn Bartoš ze Slížan, který žaluje Záviše z Morkovic, že nedostál úpisu danému po koupi Morkovic. Bartoš ze Slížan přikoupil v Počenicích pozemky a tak svůj majetek značně zvětšil. Po něm přešly Slížany do rukou Benedikta ze Slížan. Od roku 1437. byli majiteli Slížan dva Bratři Levík a Jan ze Slížan. Jan ze Slížan proti vůli a právu upsal ženě své Katuši v desky zemské část Slížan. Levík, jak si Kateřina stěžuje, sehnal

»jí člověka s mého dvora tu ve Slezanech a pusto mi učinil i ploty sůmezné opálil a jiné stavení nemaje k tomu práva«.*

Roku **1466**. stala se se Slížany důležitá změna, která asi nezůstala bez mocného vlivu na pozdější dobu. Katuše z Honětic, dědička Slížan, dala vepsati do zemských desek Protivci ze Zástřizlů pevnůstku (která tehdy, roku 1466., již se podobala poloviční zřícenině) — a jeden a půl lánu. I ve Slížanech stal se tedy od Zástřizlů pánem, pozdější to záštita českých bratří. —

Protivec dorozuměv se se svým bratrem Mikulášem a Filipem, odstoupil roku 1490. Slížany i s dvorem Jarošovi ze Zástřizlů. Roku 1515. přešly, jak již vzpomenuto, na Jana Kobylku z Opatovic, ale jen mimochodem, neboť již roku 1560. byly opět majetkem Zástřizlů a přešly konečně roku 1583. trvale k Morkovicím.

Kdy se čeští bratří ve Slížanech usadili, určitě nevíme, ale roku 1533. byly již sídlem seniora (biskupa), tím i místem, kdež častěji odbývány synody. Synody shromáždívaly vždy nejčelnější členy bratrské, ale i nejvybranější moravskou šlechtu. Bylyť synody nejdůležitějším církevním shromážděním česko-bratrským, kterému patřila nejvyšší moc duchovní, jí byli všichni povinni neobmezenou poslušností. — Mimo organisaci, starala se synoda o kněžský dorost. Již od roku 1533. odbývaly se ve Slížanech ordinace, t. j. svěcení kazatelů bratrských. Knězem státi se mohl každý člen Jednoty, také sedlák i řemeslník, o tom rozhodovala užší rada 10 neb 12 členů. V čele byl starší čili senior, který také kněze přijímal a světil.

Roku **1549**. byl ve Slížanech kazatelem Matyáš Červenka, za něho odbýval zbylý senior Mach Sionský

*) Půh. IV.. 404.

ve Slížanech koncil. — Roku 1548. byl totiž Jan Augusta vlákán do zajetí, čeští bratří z Čech vypovídáni a rozprašováni. — Ze Slížan vrátil se Mach do Pruska, kdež roku 1551. zemřel.

Nejslavnější koncil odbýván ve Slížanech v pondělí před sv. Bartolomějem roku 1557. Byl to koncil reformační, který tvořil základ veškeré pozdější organisace česko-bratrské. Tehdy shromáždilo se do Slížan více než 200 kazatelů, mezi nimiž vícero z Polska, mezi nimi Černý, Červenka a Jan Blahoslav.*) S ním přišel i jeho collaborator (spolupracovník) Jan Laurenz, který odešel do Polska, kdež jsa starším kazatelem roku 1571. zemřel. I ze stavů a šlechty přijelo na koncil mnoho zástupců. Důležité nálezy byly na koncilu učiněny; té chvíle skutečně dokonáno bylo dílo obnovy, jehož potřebu způsobil rok 1548.; na synodách pozdějších rozvíjeny byly zásady stanovené ve Slížanech. Dva noví biskupové zvoleni: Jiří Izrael a Jan Blahoslav.

Zpráva o koncilu zní v dekretech česko-bratrských takto:

»Kdež nejprve sněmu široce ukázáno a přečteno z dekretů staré svolení Jednoty, aby čtyři bývalí biskupi a ne jeden způsobem papežským. A to takto šlo. Kněží všickni opět k soudu bedlivému, tajně sám u sebe každý zavázáni, aby ten den do večera pomyslil a usoudil dvě osoby, které by se mu podle svědomí jeho k tomu místu a jeho práci zdáli býti nejhodnější z kněží neb z ouzké rady. A ráno vstana nalezl-li by hodnějších, ty napsal, aneb jiné, jestliže by u sebe v volném rozmyslu hodnější usoudil. A to napsání aby do cedulky bylo zavřené a dáno

*) Dvořák, Dějiny Moravy.

starším, neb vloženo do škatule podané od starších s podpisem jména svého každý. Starší pak dávali třikrát. Nejprve toho večera zapečetíc s cifrou 1., potom ráno před kněžími, po druhé 2., a potom po třetí po nich 3. pro polepšení soudu, kdež poslední hlas mrtví první. Od samých pak jáhnů B. Jan Černý na síni přijal hlasy pravené. A když hlasové byly ohledáni a všickni snešeni starších, kněží i jáhnů na tyto tři hlasové nejvíc připadli: na Jiřího Izraele, Jana Blahoslava, na Václava Čecha. Ač jiní drahně hlasů měli, však tito nejvíc, zvlášť první (nejvíc) dva a Čech po nich. Pročež Čechovi po biskupích hned první hlas a místo dáno jest v ouzké radě. Těmto pak dvěma oznámeni jsou losové, a oni přijali s mnohou omluvou a bázní, totiž Izrael a Blahoslav.

Na zejtří pak v pátek po modlitbách obecných vyhlášení se toho stalo v sboru, že jest Pán Bůh naplnil modlitby věrných svých a přidal k prácem přednějším Jednoty dvě hodné osoby, kteréž ihned zavolány jsou. A tu podle příkladu a zapsání otců řízeni a potvrzeni k požívání prvotností mezi kněžími v ouřadu biskupském.

V témž shromáždění dána odpověd pánům polským tu přítomným na tyto věci:

Mají-li Augšpurskou apologii přijíti, naši propustíce? Odpověď: Nijakž, ale předse se držeti naší, a to z těchto příčin: Jedno, již jsme se v tom pronesli v té apologii (přičteno by nám bylo, že jsme nestálí) nebo jest i králi podána i jiným; druhé, neplná jest a nedokonalá. Augustánská confessi v mnohých věcech, kteréž i jmenovány byly; naše dokonalejší k zprávě svědomí, onano nepostačovala zvlášť strany řádu a kázně. Třetí, již mnozí jiní confessí psali, jako Sasové, kníže Wirtemberské a t. d. Čtvrté, naše apo-

logi přijata od Wirtemberských, od Královeckých, též v Kožmínku.

A tak rada dána Polákům, přijde-li zvlášť v sněmu, aby sprostnost zachovali: totiž oznámiti, že své confessí se nemíní pustiti pro příčiny svrchu položené. Příkladové také jsou podobní otců, kteříž v podobných příčinách podobně činívali.

Druhý artikul. Měl-li by povoliti, aby povoláni byli Calvin a Filip do Polsky atd. k učinění a narovnání mezi evangelíky a našimi atd. Odpověď: Netřeba toho, již prvé jest srovnání nás s luteriany, v Wirtemberce s Luterem a s jinými, též s Bucerem, Calvinem atd. Též v Kožmínku slíbili evangelíci, že již více naše apologi přesuzovati nebudou a žádnému přesuzovati nepošlí neb nedadí, ale že přijímají ji.

Třetí artikul. Měli-li by evangelíci postavování kaplanů svých před biskupem povoliti? Odpověď: Nikoli, neb to jest podvod. Otcům našim před padesáti lety toho bylo podáváno, ale zavrhli a nepřijali toho. Lesť jest v tom papeženců. Příklad na císaři Sigmundovi, jenž papeži přisáhl a Čechům potom slíbil, a pak jsa napomínán, aby plnil, dvorsky jich, příklad na panně dávaje, odbyl.

Čtvrtý artikul. Má-li Lismaninovi napomáháno býti, aby klatba ta byla opuštěna. Odpověď: Že jest to skutek lásky, aby bližnímu pomoženo bylo i nejmenšímu, ovšem pak jemu, poněvadž přítel náš jest.

Tím končí zpráva o koncilu konaném r. 1557. Mimo tento koncil konána ve Slížanech i jiná shromáždění a porady tykající se celé jednoty bratrské. Po pěti letech z jara 1562 odbývána synoda; i tehdy zastoupena byla celá Jednota. I roku příštího 1563 odbývána synoda, která byla velmi důležita, neboť při ní zvoleno bylo více než 172 lektorů, 116 jáhnů

a 45 ministrů.*) — Dne 24. srpna 1577. byli na synodě holešovské zvoleni dva noví »seniorové«, totiž Jan Aeneáš, zvaný znamenitou okrasou jednoty a Zachariáš. Jan Aeneáš zvolil za sídlo své Ivančice, zemřel roku 1594. (ve Slížanech?) Zachariáš usadil se ve Slížanech. Zachariáš udržoval blízké styky s mocným a slavným českým bratrem Karlem ze Žerotína. — Do doby té dlužno zařaditi nalezené starožitnosti z r. 1837. v č. 35. Mezi nimi je kalich s monogramem »H B« spracován zlatníkem H. Bisnovským, který byl ve službách Velena ze Žerotína v Třebové.

Roku 1619. zemřel ve Slížanech mladý kazatel Kiovius. Po bitvě bělohorské nastala persekuce bratří, stěhovali se do ciziny, hlavně do Němec a do Uher. Myslíme, že i bratrská obec Slížanská našla útulek někde v Uhřích.**)

Všechny tyto děje odehrávající se ve Slížanech, nacházely v Morkovicích, vzdálených jen několik minut cesty — mocný ohlas.

Obyvatelstvo Morkovic bylo v XV. stol. katolické. Farní kostel sv. Jana Křtitele stál již r. 1389. dle toho zajisté i fara. Ale celkem z dob těch nezachovaly se správy určitější a důležitější.

Roku 1412. (a ještě r. 1437.) patřily k faře morkovské úroky čtvrtlánu v Kovalovicích, okolo r. 1447. za Miloty z Morkovic, půllán v Uhřicích a jeden poplatník v Morkovicích. Poplatníka toho dal r. 1446. Jan z Morkovic svému bratru, jakožto věno svatební, byl však soudně donucen jej vrátiti.

O farářích nevíme ničeho až do r. 1524. ve kterém jakýs Zachariáš pro roční desátek 10 grošů

---

*) Wolný: Kirchliche Topographie Mährens.

**) Do dnes upomínají na dobu bratrskou pozemky zvaná »Bratrská«.

žaluje. Však již roku 1525. byla fara neobsazena, a pozemků farních užívali rolníci hlavně půllánu v Uhřicích za poplatek, který odváděli pánům Morkovic. Brzy na to byl farářem jakýs Pavel, ale zdá se, že jen na krátko, neboť r. 1533. byl již farářem v Žarošicích a odtud žaloval Jiřího ze Zástřizlů pro neodvedený desátek 40 kop zimního ovoce. Z toho, jak se zdá, Jiří mnoho si nedělal — byliť Zástřizlové té doby již českými bratry a vlivem jejich pravděpodobně šířilo se učení bratrské i v Morkovicích.

Katolického kněžstva bylo té doby na Moravě vůbec velmi málo a nad to velmi bídně o ně postaráno. — Desátky, jak jsme poznali, byly jednak skrovné a ty velmi nepravidelně jim odváděny, jelikož patronové far přáli většinou novým stranám náboženským, hleděli se raději katolických farářů zbaviti než je živiti; místa jejich obsazovali bratrskými a lutheranskými kazately. O svatém Jiří stěhovali se obyčejně hladem faráři z far a oddávali se pak nečinnosti aneb hledali si výživy jinde, najímali si hostince a provozovali řemesla.

Roku 1555. byl na Moravě ze šlechty jediný pán Jan Haugvic z Biskupic upřímným katolíkem. Z měst a městeček moravských prý pouze Koryčany a Švábenice, ostatní byly více méně smíšeny, neboť novoty náboženské vnikly do nejzadších koutů a nejodlehlejších vesniček.*) Nechybíme, když tvrdíme, že Morkovice r. 1555. byly již českobratrské, tím spíše, jelikož mocní jejich pánové veřejně stáli ku víře bratrské a v blízkých Slížanech sídlil biskup bratrský.

Předně přivlastnili si páni Morkovští jednoduše celou nadaci katolické fary a tím arciť znemožnili

*) Srovnej: Dvořák, Dějiny Moravy 433.

katolického faráře. Farníci bez duchovního, přilnuli lehce a brzy k novému učení, tím více, když postaven v Morkovicích dům česko-bratrský a dosazen do Morkovic kazatel česko-bratrský. Páni Morkovští podporovali pak i hmotně nejen kazatele, nýbrž i dům česko-bratrský; tak činil Jaroš i Václav, který odkázal 50 zl. česko-bratrskému domu. Jaroš odkázal r. 1583. sboru bratrskému v Boskovicích 50 zl. Bohuše k nim přidal 50 zl. Dával knězi bratrskému 40 zl., sboru a špitálu bratrskému poručil Bohuše (1594) 70 zl.*)

Ale dlouho nemělo tak býti. Roku 1612. převzal Morkovice Václav mladší**) Morkovský ze Z. a měl je až do r. 1632.

Václav mladší byl synovcem Bohuše Morkovského. Žil v době bouřlivé, krvavé a nešťastné pro národ český. Vášnivé nepokoje náboženské, krvavé rozbroje politické dospěly svého vrcholu a přivodily krev a smrt do řad pánů českých a pohřbily na století národ český a navždy jeho samostatnost.

Václav byl zprvu českým bratrem, ale r. 1615. přijal víru katolickou, tuše osud jinověrců.***) Roztrpčen veřejným hlučným životem, vzdaloval se všeho účastenství na vzpouře proti králi Matiáši a Ferdinandu II., hledě si při tom správy svých statků. Roku 1618., když bouře již se zdvihala, odešel do Nisy k arcikníželi Karlovi, ale vrátil se pro nedostatek výživy do vlasti své.

Václav byl zároveň pánem na Boskovicích. Ustanovil v Boskovicích bl. Jana Sarkandra za faráře,

---

*) Archaeolog. památky, IX. 355.

**) Nazván »mladším« na rozdíl od Václava staršího, pána v Náměšti.

***) Prof. A. Vojtěch Šembera: »Páni z Boskovic«, 1870, str. 132.—139.

aby jinověrce obracel; ale jak dlouho to pomohlo, můžeme souditi dle toho, že r. 1620. obyvatelé boskovičtí ihned přidali se »k rebellům« a katolického faráře shodili s kazatelny.

O Boskovice zasloužil se Václav Morkovský velmi, odpustiv jim povinnost honební a uděliv jim (1615) tu milost, že již budoucně nemají »chrtův, výželcův a jiných buď pitomých neb divokých živočichův chovati a na vlky na hony choditi.«

Po bitvě na Bílé Hoře, kdy konfiskovány českým a moravským pánům statky, ušetřen pán morkovský; nemělť se čeho obávati, jsa katolíkem. Za to krutě potrestáni jeho příbuzní. Jiří Zikmund, majitel Jaroměřic, přišel o svůj majetek, jelikož se přidal ku rebelii. Bernard ze Zástřizlů propadl celý svůj majetek, protože r. 1619. téměř 16 měsíců choval v domě Žerotínském v Olomouci 8 podezřelých kanovníků. Odsouzen byl do žaláře doživotního.*)

I Morkovice ušetřeny, neboť pán jejich byl katolíkem a v r. 1619. byl v Morkovicích i kněz katolický.

Roku 1615. činí se zmínka o faráři Janu Vrcholitiusovi, jemuž r. 1615. a 1616. Pornice nechtěli platiti desátku. Vrcholitius byl katolíkem a farářoval v Morkovicích až do roku 1617., resignoval na Morkovice a odešel na faru do Kyjova. Po něm dne 24. dubna 1617 investován farář z Boskovic Matouš Laurentius na faru v Morkovicích; uváděl ho Vavřinec Kuratus, děkan z Kroměříže.**) Zdá se, že v Morkovicích česko-bratrská víra za Václava počala zanikati.

---

*) Prof. Šembera, l. c.

**) Frant. Snopek: Nová akta kardinála Ditrichštejna, str. 30.

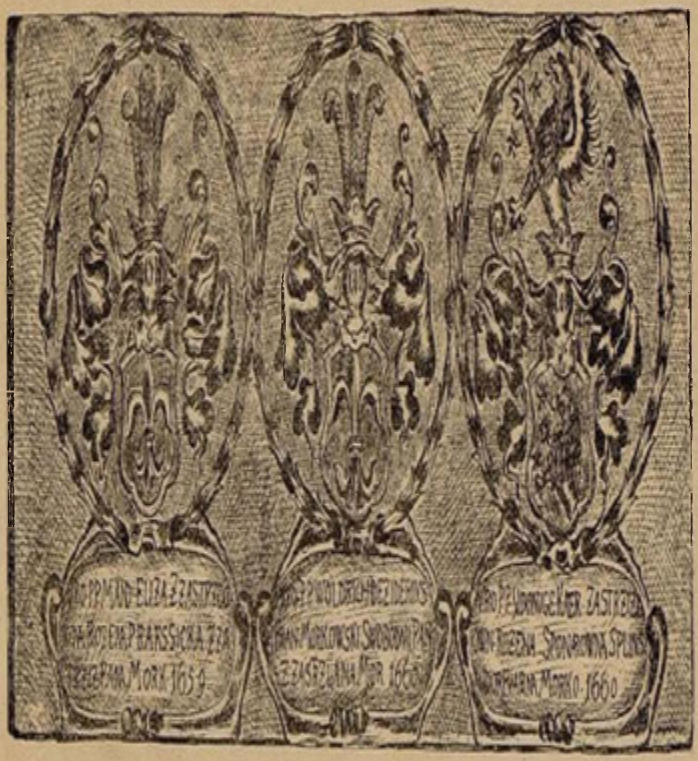

Kamenné erby Zástřizlovců v průjezdě zámku.

Roku 1638. ustanoven farářem řeholník P. Ludvík a zůstal až do Řehoře 21. dubna, kdy investován byl P. Ondřej Tica.

Václav mladší učinil před svou smrtí dne 17. července 1631 na Svatobořicích poslední svou vůli. Dědicem svých statků jmenoval nejstaršího nezletilého syna svého Jana Bohuše, ustanovil však zároveň, by manželka jeho Alžběta Eusebia statky užívala až do zletilosti Bohuše. Za poručníky ustanovil Václav synům svým kardinála Ditrichštejna (jemuž zároveň drahý prsten odkázal), Františka Lva z Rožmitála, nejvyššího komorníka, a Jana rytíře Kavanu Bugera, a to proto, aby syny jeho vedli ku víře katolické a k oddanosti k domu rakouskému.

Václav Morkovský zemřel r. 1632. Rok na to provdala se ovdovělá jeho manželka za hraběte Breunera ze Stubinku, s kterýmž žila, ponejvíce ve Vídni, tam také 5. února 1647 zemřela. Před svou smrtí sepsala 10. října 1646 závěť, dle které se měl uvázati v pozůstalé statky Morkovice, Boskovice a Svatobořice v sumě 100.000 tolarů, nejstarší syn Jan Bohuše, toho času c. k. rada a přísedící král. tribunálu. Bratřím svým měl vyplatiti určité sumy.

Jan Bohuše byl zcela oddán směru katolickému, reformačnímu. Jako kníže Max z Liechtenštejnů měl vždy kolem sebe dva mnichy paulanské a Vilém Slavata dva jezuity, tak pán morkovský měl vždy kolem sebe dva Karmelitány*), a v závěti dokonce přikázal, »by tělo jeho pohřbeno bylo v kápi bernardinské, jak se na jeho stav sluší«.

Ale Morkovice neměl ani celý rok. Bylot panství boskovské válkami příliš spustošeno a zadlužené, což

*) Šembera, l. c. Archaeolog. památky, 1902—1903.

přivádělo ho do nesnází peněžních, nad to měl ještě vypláceti bratřím svým dosti velké obnosy. I smluvili se tedy 4. prosince 1647 bratři, by Jan Bohuše převzal Boskovice v sumě 74.000 tolarů, bratr Karel Svatobořice a Oldřich Desider Morkovice.

I přešly Morkovice do rukou posledního Morkovského pána ze Zástřizlů. — Oldřich byl od svých bratrů osočován a sužován, stěžuje si na to častěji, ale přece každému z nich zanechal 1000 fl. V kostele morkovském postavil rodinnou hrobku.

Z dob Oldřicha zachován jest kamenný erb s nápisem; je zasazen ve zdi v průjezdě nynějšího zámku. Oldřich Desiderius byl bezdětným a zanechal panství své v závěti ze dne 26. března 1664 své manželce Sidonii Kateřině rozené Sponnerové na Blindsdorfu. (Srovnej kámen v průjezdě zámku.)

Nedlouho na to r. 1681. zemřel jeho bratr Karel, a Svatobořice připadly Janu Bohušovi. Dne 25. července 1687 zemřel v Boskovicích i Jan Bohuslav Václav Morkovský ze Zástřizlů; byl poslední svého rodu, jím vymřel slavný a bohatý kdysi rod panský Zástřizlů.

Morkovice koncem XVII. století a v XVIII. století.

Kateřina Sidonie, manželka po zemřelém Oldřichu, provdala se po druhé za pána Arnošta z Šerfenbergů*) a zanechala své panství Morkovice, Brodek, Litenčice, svým dcerám, totiž Anně Kateřině svobodné paní Sakové z Bohuňovic, a Johanně svob. paní Stomové roz. Říkovské z Dobrčic. Z nich Kateřina Anna, provdaná za Františka Ferdinanda Saka svob. pána z Bohuňovic, koupila se svým manželem 24. července 1708 celé Morkovice se sladovnou, pivo- a lihovarem, s oborou i se soudem za 124.000 fl.

Morkovice požívaly již dlouhá léta klidu náboženského. V dobách persekuce vlivem svého pána byly katolické, nezapustila tedy víra česko-bratrská celkem hlubokých kořenů, a když v dobách klidnějších pravidelně dosazováni byli duchovní, mizela rychle. Ve Slížanech udržela se bratrská víra dlouhá léta. Ještě r. 1658. měli svůj dům, kterému patřily pole,

*) Šerfenbergové pocházeli z Rakous. Teprve později dostali se k nám Maximilianou ze Š., která byla rozená hrab. Harrachová. Jan Arnošt hrabě z Šerfenbergů, císařský jenerál kavalerie, koupil 1647 pozemky na Moravě, a to: Dobromělice, Hluchov a později připadly mu: Chudobín, Brodek, Přestavlky, Morkovice, Litenčice, Vežky. (D'Elvert.)

louky a zahrady, což však té doby již užívali sedláci. Dle všeho smíme se domnívati, že Morkovice nezažily ani tak zvané protireformace.

V našich krajích pověřil úkolem tím kardinál Ditrichštejn kanovníka olomuckého, vratislavského a pražského, Platejsa.

Kardinál vydal listinu, ve které přikazoval pod nejpřísnějšími tresty do dvou neděl po obdržení listu, by všichni jinověrečtí kazatelé se vystěhovali a páni na katolickou víru přestoupili. Platejs vykonával rozkaz kardinálův a obcházel různá města i městečka, kam nepřišel, poslal listy. — Nemáme žádné zprávy o Morkovicích, kdež toho asi nebylo ani třeba.

Roku 1638. byl investován do Morkovic, jak již podotknuto, Ondřej Tica za faráře. Jak dlouho farářoval, nevíme, ale r. 1660. byla farnost opět bez katolického kněze a duchovní správu vykonávali faráři ze Švábenic a Litenčic, kamž Morkovice z polovice byly přifařeny.

Od roku 1667. až do roku 1668. spravoval faru morkovskou litenčický farář Martin Michalík sám a po něm do 8. května 1670 Jiří Obročný. Michalík zařídil novou trojdílnou matriku; zmiňuji se o tom, poněvadž je to nejstarší svazek matrik, který je ve farním archivu. Matrika počíná 1. lednem 1667, několik aktů z r. 1666. je dodatečně vepsáno. Matrika je psána latinsky, teprv od 8. srpna 1668 česky*).

---

*) Vypsal jsem z matriky té několik jmén rodin, které dosud v Morkovicích žijí: Roku 1667. Petr Němec, Karel Derka, Malý, Kateřina Zelinková, Magdalena Navrátilová, Kateřina Jeřábková, Jiřík Kozák, Martin Holub, Mikuláš Josef hr. Walderode. — Roku 1668. Matěj Procházka, Šebestian Derka (soustružník), Jorius Lukáš, Jiřík Jašek, Mariana Vrbová, Jan Holub, purkmistr morkovský, Karel Derka, rychtář, Havel Krejčí, Martin Hýsek, oba ze Slížan, Jan Staněk, Pavel Chorý (Churý). — 5. ledna 1676 zemřel Mikuláš Reztrčil, sládek, 100 let starý. Roku 1681. utopil se v rybníku

V květnu 1670 investován byl na faru Ignác Janský rodem ze Želechovic, dosavádní farář ve Střílkách, později spravoval i faru hoštickou. V červnu r. 1670. byl visitován děkanem bučovickým Jiřím Šťavarou, ale byl shledán v nepořádku (oddával se pití), sesazen a zemřel nešťastně na Hukvaldě.

V červenci r. 1678. nastoupil Václav Leopold Vavrocký. Za něho zřízena byla filialní duchovní správa v přifařených Počenicích, kterouž též vedl. V Morkovicích založil a zřídil farní školu. Rovněž o zvelebení chrámu farního dbal. Kostel měl tehdy 3 oltáře, které farář náležitě dal vyzdobiti, na stříbře měl kostel 1 kalich (pozlacený), 1 ciborium, oltářní stříbrný kříž, 5 mešních rouch a 2 zvony. P. Vavrocký byl knězem velmi vzdělaným a činným, pomáhal kde mohl, bylyť za něho velmi smutné doby, hmotné poměry lidu byly tak bídné, že i sedláci z gruntů utíkali. Zasloužilý farář zemřel náhle v říjnu 1679.

V listopadu téhož roku stal se farářem Matouš Jan Foukal, rodem z Vyškova. Instalován byl r. 1681. Roku 1692. byl jmenován farářem ve Švábenicích, jeho nástupcem stal se Martin Franz, rodák lipnický, muž vynikající, slynul učeností. Zemřel r. 1697., jsa teprv 35 let stár. Po něm byl na faru investován Martin Kučeřík z Vlachovic; praesentovala ho Sidonie Kateřina hrab. z Šerfenbergů 19. července 1697. Zdá se, že za P. Kučeříka byl již v Morkovicích kaplan, snad O. Sedláček, psal matriky gotickým písmem. Kučeřík zemřel jsa 67 let stár 21. února 1733.

---

pacholek Jana Paláška. — Na kopečku (na perku) bydlili panští řemeslníci, úředníci a služební, hochmistr, písař, obročný rajtknecht, maštalýř. V matrice mnohdy neudán rod, nýbrž pouze zaměstnání, na př. Šebestian soustružník, Jorius panský kolář, celé rodině pak říkáno »koláři«.

Dne 16. dubna 1705 prodala Kateřina Alžběta Harasovská, rozená Martinkovská z Rozeče, paní na Kateřinkách a »svobodném dvoře« v Morkovicích — dvůr »Harasov«, který ležel mezi čtvrtěmi Jana Zelinky a Pavla Derky: dědicům po zemřelé Sidonii Kateřině z Šerfenbergů za 5000 renských, jedenkaždý po 60 kr. počítajíc, se všemi rolmi, zahradami i loukami.

Dvůr »Harasov« nyní již nepozůstává, je rozdroben na obytná stavení a špitál, jen stodola dosud nese jméno »Harasovská«. Dvůr »Harasov« býval tak zvaným svobodným dvorem. Byl to asi svobodný dvůr půhončí. Půhončí byli v staročeském právu zemském soudní sluhové doručující půhony; říkalo se jim obyčejně komorníci. Ve starší době měli svobodné dědiny a dvorce, ze kterých žili. Později bývali půhončí jen v Brně a Olomouci u zemských soudů. V době Přemyslovců byly svobodné dvory půhončí v Topolanech 1251, v Loděnicích a Lešicích. Ještě okolo roku 1630. byli tito půhončí zvláštním úřednickým stavem, a ze svobodných dvorců, které jim patřily, neplatili až do roku 1603 žádné daně. Zřízení půhončí zachovalo se až do roku 1788. V té době bylo ještě 36 svobodných dvorů půhončích na Moravě. V. Brandl udává též jeden v Morkovicích; byl to asi dvůr zvaný »Harasov«.*) Za posledního Zástřizlovce činí se o něm zmínka, darovalť Oldřich Desiderius svobodný dvůr Krištofovi Dluhošovi.

Od Krištofa Dluhoše přešel dvůr na rodinu Martinkovských. Martinkovští byli svobodní pánové, měli také majetek v Litenčicích a v Zástřizlech. V Morkovicích na svobodném dvoře byli až do roku

*) Srovnej: Dudík, »Dějiny Moravy« VI., 6. kap., 113. 114, něm. vydání.

1705. Měli též svoji kryptu, v ní pochován hofmistr z Šerfenbergů.

Mezi lidem byli velmi dobré pověsti, obzvláště urozená panna Anička na svobodném dvoře. Častěji chodila lidem za kmotry, tak na př. 9. prosince 1661 dvojčatům Adamovi a Evě ze Slížan, kmotři Bernard a Kat. Martinkovští.

Jméno »Harasov« pochází až z doby pozdější od rytíře z Harasova, za kterého se provdala Alžběta Kateřina rozená Martinkovská.

Roku 1704. pochována Růžena Joh. Kateřina, dcera Václava Michala Harasovského, rytíře z Harasova.

Roku 1705. přešel, jak řečeno, prodejem »Harasov« do rukou pánů Morkovských a zůstal již spojen s panstvím, až v době nejnovější rozdroben a prodán.

Roku 1706. vyhořely takřka celé Morkovice; shořela i fara úplně. Oheň vyšel u »morkovského žida«. Fara za podpory farníků a patrona opět postavena.

Majitel panství svob. pán ze Saků zemřel již r. 1709. a dal Morkovice upsati svým dítkám: Anně Magdaleně, Marii Barboře, Kateřině Františce, Františce Anatolii, Margaretě Ludmile. Tyto však prodaly Morkovice své matce Anně Kateřině 14. prosince 1720 za 150.000 fl., ale po smrti její opět Morkovice zdědily.

Roku 1736. připadly Marii Barboře sv. paní Sakové, která se provdala za Bernarda Skrbenského z Hříště a od svých sester Morkovice za 129.000 fl. koupila.

Bernard Skrbenský záhy zemřel. Po jeho smrti uchýlila se paní Marie Barbora Skrbenská do Olomouce do kláštera Uršulinek, kdež již její jedna sestra delší dobu v tiché odloučenosti žila. Měla paní Barbora v Olomouci krásný prostranný dům, ale neobývala

Část náměstí v Morkovicích.

jej, volila raději zátiší kláštera. V klášteře sepsala dne 12. března 1765 závěť,*) ve které všechny své příbuzné hojně obmyslila a nad to velké peněžité dary různým klášterům a jiným dobročinným účelům odkázala.

Tak upsala 1000 fl. kostelu sv. Mořice v Olomouci na rekviem, které se mělo sloužiti vždy v suché dny. Uršulinkám darovala 1000 fl., Kapucínům 50 fl., Františkánům 30 fl., Minoritům 30 fl., Dominikánům 30 fl., Kapucínům v Kroměříži 30 fl., faráři morkovskému 20 fl., kaplanu 10 fl. a při jejím pohřbu mělo se chudým rozdati 20 zlatých.

Její manžel vystavěl a založil invalidovnu, špitál sv. Marty v Morkovicích. Do špitálu mělo býti přijímáno 6 osob, tři mužské a tři ženské, sestaralé, k práci neschopné; přednost dáti sluší osobám, které při statku pracovaly.

Paní Barbora darovala tomuto špitálu 15.000 fl. Později daroval sv. pán Arioli dne 1. října 1806 2000 fl., 1. září 1834 2000 fl. Mají nyní »špitálníci« byt, otop a denně 20 kr. Vrchním správcem — dle závěti — je vždy správec velkostatku.

Kostelu morkovskému darovala paní Barbora 400 fl., a na oltář sv. Antonína v Brně u Minoritů 100 fl.

Na svatořečení blah. Jana Sarkandra, »což« praví »dej Bože, ať se brzy stane,« 300 fl., které mají dědicové dle možnosti, ale jistě duchovnímu správci místa, kdež svaté tělo odpočívá, odevzdati.

---

*) Závěť psána česky. — Srovnej kopii v archivu statku morkovského. — Roku 1723. zemřel dne 22. listopadu Jiřík, syn Josefa Derky. Utopil se ve studni »Široká«, kamž šel pro vodu. Uvádím to, jelikož studna »Široká« nejen dosud pozůstává, nýbrž i znamenitou vodou velkou část Morkovic zásobuje.

Obcím Slížanům a Počenicím, patřícím do Morkovic, odkázala, »jelikož jim hůř se daří než ostatním«, »na památku, že byla jejich vrchností«, každé 500 fl. Úroky mají se vydávati na pomoc ke kontribuci. Z toho do dnes jmenované obce dostávají na Nový rok po 21 kor.

Dům v Olomouci odkázala dědicům. Při domě tom stával vždy oltář na Boží Tělo, i poručila, ať se tak děje, dokud konsistoři se bude líbiti.

Z poddanství propustila svého kuchaře Vlažila i se ženou a dětmi, rovněž lokaje a ostatní své služebné podarovala.

Dále praví v závěti: »Mého poddaného Václava Zelinku propouštím z poddanosti, ač toho nezasloužil, poněvadž jsem ho na křtu na rukou držela,« mimo to darovala mu 30 fl.

Hojné dary a závazky získaly urozené paní dobré jméno a paměť, ale nástupcové Morkovic bývalí později v tísni peněžní.

Paní Barbora přenechala panství dne 16. listopadu 1755 Antonínu sv. pánu Braidovi, římskému hraběti, za 183.000 zl. Do doby té zasahují mnohé události, které dlužno samostatně a obšírněji pojednati. Jednak se chceme zmíniti o řemeslích, sdružených v cechy, o poutním místě a kapli na Křibech. Mimo to zachované účetní knihy z doby Braidovy, podávají obraz, v jakém poměru byli páni a poddaní.

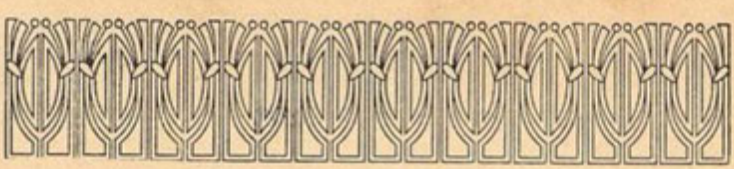

CECHY.

Cizince, jenž vkročí do morkovského kostela, upoutají starobylé postavníky, které po jednom, v řadě za sebou, zastrčeny jsou u počátku lavic. Jsou řezbářsky ozdobeny, takřka vesměs ve slohu barokním. Jsou to cechovní postavníky řemeslníků morkovských, dříve v cechy spojených. I dnes na památku té doby o pohřbech a Božím Těle nosí se v průvodě.

Morkovice byly odedávna městečkem, měly své trhy a soudy, byly tedy jaksi střediskem menších okolních vesnic, nejen ve věcech veřejných a právních u soudu patrimonialního, nýbrž zajisté i v obchodních. — Řemesla té doby sloučena v cechy, byla v Morkovicích hojně zastoupena.

V Morkovicích byly tyto cechy: cech tkalcovský, krejčovský, obuvnický, kovářský, košikářský a soustružnicko-bednářský. Do cechů nebyli arciť zapsáni pouze řemeslníci z Morkovic, nýbrž z celého okolí, jakož ještě se zmíníme. Nežli však pojednáme o jednotlivém cechu, předešleme několik slov úvodem, aby těm, kteří již cechovní zřízení nezastali, bylo jasno, jaký vliv a význam cechy dříve měly nejen pro řemesla, nýbrž i pro výrobky, pro zboží.

Zvyk zřizovati cechy povstal v XIII. stol. v zemích západních a odtud přes německé kraje dostal se i k nám. Zprvu nebylo cechů, nýbrž jen volná sdružení řemeslníků; tato neměla žádných psaných artykulí, žila jen dle starých zvyků, které se dědily od pokolení na pokolení. Vláda i vrchnost sdružení podporovaly, neboť v tehdejší době cechovní zřízení mělo nemalý význam, jelikož policejní zákonodárství nebylo na té výši jako dnes; každé řemeslnické sdružení mělo zároveň i policejní nařízení, dle kterého se členové řídili. Na př. starším cechmistrům cechu řeznického bylo za úkol dáno, aby každé dobytče, které se mělo poraziti, dříve prohlédli, zda je zdravé. Kdo by zabíjel kus nemocný, propadl pokutě.

V opevněných městech tvořily cechy i brannou moc, súčastnily se vždy obrany, jak nám o tom dějiny podávají skvělé příklady při obléhání Prahy a jiných českých měst.

Ale později stalo se zřizování cechů přímo nutností pro ochranu domácích výrobků řemeslnických.

Tehdejší zákonodárství nestaralo se a nechránilo jednotlivých stavů přiměřenými zákony, nýbrž ponechávalo je sobě samým. I jednotilo se tedy rytířstvo, kněžstvo, jednotilo se privilegované měšťanstvo, spojili se tedy i živnostníci. Zřejmo jest, že povstalo tolik cechů, kolik čelnějších řemesel bylo. Takto spojené řemeslo žádalo pak od vlády uznání a potvrzení svých artykulí, čehož jim také dopřáno. Důkladnost cechovní zaručovala tedy dovozu jakkost výrobků, veškeré fušeráctví bylo ze řemesla vyloučeno a na druhé straně cechy chránily řemeslníka před nouzí o práci a výdělek. Ze stanoviska stavovského měly cechy nemalý význam. Předně mladý člen cechu byl zvykán pořádku jak v dílně tak v obci. Bděli

nad ním mistrové i celý cech. Patřil k rodině mistra, on ho živil, ale byl za něho také zodpovědný. Žádný nestal se mistrem, dokud určitou dobu učení neprodělal, dokud »vandrováním« po světě se neohlédl a mistrovským kusem svoji řemeslnou vyspělost nedokázal. To činilo mladého řemeslníka sebevědomým, že svojí prací a dovedností dosáhl mistrovství.

Cechy řemeslnické povstaly arciť hlavně v městech, neboť byla města jaksi střediskem, kde o jarmarcích a trzích měly cechy příležitost své výrobky vyložiti a po případě ve velkém vyvésti. I v městečkách byly jarmarky, tak víme, že v Morkovicích již r. 1355., ale cechy povstaly až po vydání patentu Karla VI. r. 1731. Tím není řečeno, že před tím v Morkovicích řemesel nebylo, byli řemeslníci, ale přivtěleni do nejbližších měst: Kroměříže, Vyškova a Brna, a to proto, jelikož města osobovala si za svou privilej zřizovati cechy; bylo to arciť nesprávné. Ostatně během času vloudilo se do zřízení cechovních mnoho nepřístojností a nepořádků,*) že vláda uznala za dobré všem cechům dáti jaksi jednotné zřízení artykule — což se stalo r. 1731., kdy Karel VI. vydal řemeslné patenty a jako jejich doplněk r. 1739. jenerální artikule pro všechny

*) Poznámka: Vide artikule z r. 1731. Synové jistých osob bývali z řemesel vyloučeni, tak děti lidí, kteří ku krevnímu právu neb při žalářích posluhují, na věžích, polích hlídají, ulice, žleby, stoky čistí, též ponocných a hrobníků a ovčáků« atd. . . . — Mají mnohého řemeslníka za nepoctivého, když mrchy se dotkne, kočku utopí neb s pohodným, třeba nevědomky jde neb jede a v hospodě sedí, jestliže koželuh psi kůži vydělává, nebo kdo-li samovraha odřizne« atd. . . .

. . . »Pak při propuštění z učení jsou někde podivné i směšné, pohoršlivé i neuctivé způsoby jako hoblování, broušení, kázání, křtění, do neobyčejného šatstva oblečení po ulicích a což toho více se děje . . .«

cechy a konečně r. 1742.—1778. specielní artikule cechovní.

Každý cech tvořil společnost uzavřenou, měl své pokladny, razítka, některý i zvláštní kroj a podstavníky a odznaky. Z nich nejvýznačnější jsou: lev se sekyrou pro řezníky; nožice čili nůžky a cihlička cech krejčovský; Adam s Evou s hliněnou nádobou dole mezi nimi cech hrnčířský; jezdecké boty s ostruhami v trojpaprsku obuvníci; soudek s kružidlem a palicí cech bečvarský (bednářský); preclík, houska a bochánek pekaři; krokvice s kladívkem a lžící zedníci; dvě břitvy ve věnci lazebníci a vážky kramáři.

Při všech veřejných průvodech chodívaly cechy se svými podstavníky, některé cechy ve svých krojích. Cechy stávaly též stráží u Božího hrobu, aneb kdykoliv se konaly veřejné bohoslužby před Svátostí oltářní, na př. v čas nemoci císaře, papeže, cholery atd. Příklad: Pořádek r. 1826. z Morkovic stály stráž od 10—11 hodin cech ševcovský, od 11—12 hodin cech soustružnický, od 12—1 hodiny cech krejčovský, od 1—2 hodin cech tkalcovský, od 2—3 hodin cech kovářský, od 4—5 hodin cech tesařsko-zednický, od 5—6 hodin zase znova od začátku.

Cech tkalcovský.

Nejstarší morkovský cech byl cech tkalcovský, založen 6. ledna 1734. Z památek cechu tohoto se zachovalo: dubová cechovní skříň, razítko cechovní, cejchovní abeceda a 3 knihy a to:

Vzácně vázaná se zlatými okrasami s velkou císařskou pečetí artikule Karla VI. z r. 1731. dané tkalcům města Kroměříže. Je psaná německy ozdob-

ným písmem. Druhá kniha česká, překlad německé a třetí kniha tovaryšská. Tkalcové biskupského města Kroměříže prosili Karla VI., by jim potvrdil artikule, které pro ně vydal zemřelý arcibiskup olomúcký Leopold Vilém, arcivévoda rakouský (1637—1662), načež jim došlo z moravské zemské kanceláře nejvyššího potvrzení. Vrchnost morkovská, paní Anna Kateřina, ovdovělá Saková, prosila, by i v Morkovicích dle těchto artikulí byl zřízen cech tkalcovský, jak praví druhá kniha: »Tenkráte ale od téhož hlavního cechu miesta Kroměříže za panování cechmistrů Joanesa Ventuhy a Joanesa Stanka miestanu tehož miesta Kroměřiže do miestečka Morkovic a celemu panstvi vysoce urozene pani a pani Anny Kateřiny ovdovělé paní Sakové z Bohůnovic rozenej hrabience z Walterodů diedieznej paní panství Morkovského z wejtahem aneb widimus obsažené artykule dáváme.

A tak (tyto artykule) z naší zemí naší milostivé vrchnosti, skrze našeho pana oficíra tehdejšího Martina Vybírala pana rychtáře Vacslava Mauryce a celé poctivé rady a obce miestečka Morkovic pravoplatně zavedeny.« 6. ledna 1734.

Artykule 1. Maji oni mistři cechu tkalcovského svou vlastní korouhev spolu s postavníkama dle řemesla způsobu a obyčeje v kostele míti, též nediely a ve svátek skrze cely rok při mši svaté a poslouchanie slovu božiho na kázání, jako také na obyčejných procesích pilnie pritomni bejvati; který by pak z nich obzvláště na den Božiho Tela a skrze ten celý oktáv na processi přitomen nebyl, má dva funty vosku do cechu pokuty propadnouti, ledaby z důležitých przicin przitomen byti zaneprazdnien byl . . .

Art. 2. Jedenkaždý mistr tohoto cechu bude povinen se svojí manželkou ditkama a domaci čeladkou

zavázán počnouce od kvietné neděle až do velké noci k sv. zpovědi a přijímání podle katolického a křesťanského způsobu přistupovati a to pod zapověděním řemesla.

Art. 3. Z toho řemesla mají každoročně dva cechmistři voleni býti, kteří by řádnie na vše przihlíželi a chudému i bohatému stejně k právu dopomáhali. Další artykule uvedem obsahem.

Pečeť cechu tkalcovského.

Art. 4. Kdyby nějaký mistr buď sám v neděli neb ve svátek pracoval, nebo svou čeládku k práci měl, budiž trestán třídením vězením a pokutou jednoho moravského tolaru do pokladny.

Art. 5. Kdo se chce učiti řemeslu, musí donésti list, svědčící o jeho poctivém původu a musí předepsanou taxu zaplatiti, rovněž mistra si vyhlédnouti, u kterého by se 3 leta učil.

Art. 6. Kdo by za mistra přijat býti chtěl, musí se poctivým rodem prokázati, rovněž potvrzením, že řádně v řemesle vyučen jest, zaplatiti předepsané taxy a mistrovský kus provésti, totiž 30 loket plátna ze 30 pásem, 30 loket ze 28 pásem, 30 loket ze 14 pásem pět čtvrti loket široké, jeden kus barchanu větší 20 loktů a to všecko na svoje útraty a mimo to »zůstává při jeho vůli mistrům svačinu učiniti neb ne«.

Art. 7. Když se syn mistra, jako mistr v obci usaditi chce, neb když tovaryš za dceru neb vdovu po mistru svém se provdá, zaplatí poloviční taxi.

Art. 8. Každý, kdož do cechu přijat za mistra, zůstane tak dlouho nejmladším mistrem, až se někdo po něm za mistra přijme.

Art. 9. Když cechmistr ku společné schůzi všechny zve, má se každý pod pokutou jednoho funtu vosku dostaviti.

Art. 10. Jestliže by cechmistr neb nějaký ze starších mistrů zavdal příčinu k nesváru, má po řádném vyšetření 6 funty vosku pokutován býti.

Art. 11. Zakazuje se tajně přízi prodávati, každý však z mistrů, kolik potřebuje, může si koupiti.

Art. 12. Kdo v okolí 1 míle cesty chce provozovati tkalcovské řemeslo, musí se dáti do cechu zapsati.

Art. 13. Žádný mistr ani tovaryš z dědin nesmí po domech po přízi choditi, ani jeden druhému prodávati pod pokutou jednoho funtu vosku.

Art. 14. Žádný venkovský mistr nesmí si vzíti učeníka bez svolení cechmistrů.

Art. 15. Žádný mistr ať v městečku ať v dědině nesmí pod pokutou 6 grošů odlouditi druhému tovaryše, služebníka neb čeledína.

Art. 16. Žádný nesmí pod rukou řemeslo provozovati.

Art. 17. a 18. Každý přivandrovalý tkalcovský tovaryš má se u cechmistra ohlásiti a o práci žádati.

Art. 19. Žádný zahaleč a štourala nesmí v městečku trpěn býti. Krom jarmarkův není dovoleno nikomu obzvláště židům prodávati. Kdo by byl dopaden obzvláště žid, bude mu zboží odňato, dva díly odevzdány budou špitálu, třetí cechu.

Art. 20. Dostane-li někdo práci, má ji ihned co nejdříve vyhotoviti a za mírnou cenu; kdo by přes 6 neděl práci neodevzdal, zaplatí pokutu. A kdyby snad práci prodal neb zkazil zaviněným způsobem, má býti z cechu vyloučen.

Art. 21. Každý má plátna shotovovati »dle holomúcké míry a užší«; kdo by byl dopaden, zaplatí dva funty vosku chrámu Páně a zlatý do cechu. Vše ostatní »cvylychy, barchány, mezulány, tryby« mají býti cejchovány. Pro sebe smí každý barviti, ale na prodej druhému nikoliv; toť přináleží barvíři.

Art. 22. Cechmistři mají právo o jarmarcích přízi přehlížeti, »závadnou zabaviti a s viedomosti rady potrestati«.

Art. 23. Rovněž mají při jarmarcích prohlédnouti bílené i nebílené plátno a vybrati určený zaň poplatek. Kdyby našli něco závadného, před radu miestečka citovati a potrestati.

To byly artikule, kterými se řídil tkalcovský cech kroměřížský a které právoplatně i pro cech morkovský vrchností uvedeny v život. Neřídili se tedy tkalci jenerálními artikulemi Karla VI., jako ostatní cechy morkovské, nýbrž měli své zvláštní. Dnem 10. březnem 1734 byly uvedeny v platnost a hned zřízen cech. Za cechmistry zvoleni za staršího Jiřík Sýpka, za mladšího Matěj Hýsek. Téhož roku přijato celkem 31 mistrů z Morkovic, 7 mistrů z Počenic, 3 z Prasklic, 3 ze Slížan a z panství uhřického připojilo se do cechu morkovského ještě r. 1734. 5 mistrů.

Roku 1755. vydala císařovna Marie Terezie »Pořádek za příčinou přádla a příze pro Markrabství Moravské ze dne 21. dubna«. Téhož roku 20. června »zřízení za příčinou plátna pro markrabství Moravské, sestává z 55 paragrafů a jedná o tom, »kterak a na jaký způsob předivo tkalcům k provozování jich řemeslu zapotřebné dobře a správně vzdělati a převýšeně jim k dělu přidocházeti se má.« — Oba tyto výnosy cech morkovský do dnes dochoval. Cech tkalcovský byl nejsilnější z cechů v Morkovicích, bylo

to vůbec řemeslo tehdejší doby na Moravě nejrozšířenější a velmi bohaté.

Roku 1770. bylo na Moravě přes 2000 soukennických mistrů, 1000 tkalců a asi 1900 pláteníků. Ale řemeslo to, ač kdysi kvetoucí, určeno bylo zániku. Ne snad cizí konkurence nepřítel; daleko mocnější v podobě kovové nestvůry, chrlící kouř a čmoud do krásných moravských krajů — parní stroj, zničil stav tkalcovský, oderval četným rodinám dobrou výživu a učinil z druhých otroky železných pák a koleček.

První parní stroj na Moravě postaven r. 1818. v Brně o 10 koňských silách a kdo dnes přijde na staré Brno, vidí malý les komínů, které znečisťují kraj.

Cech tkalcovský v Morkovicích měl celkem za dobu svého trvání 179 mistrů. Roku 1760. přijat též Vacslav Rektořik, ten čas rektor Morkovský, zapsán s dovolením pánů cechmistrů za mistra do jejich bratrstva a poctivého pořádku skrze službu stran při mši svaté odbývanou«.

Od r. 1868. bývalo zvykem přijímati do cechu i čestné členy; tak přijati: Jiří Churý, Jan Mareček, Jakub Zdražil, Kašpar Zdražil, totiž spoluoudy pořádku tkalcovského. Mezi posledními skutečnými tkalci se jmenují: František Kočař z Morkovic r. 1868. a Ant. Ledvina z Pornic. Když později jednak tkalců ubývalo, jednak cechovní zřízení se rozpadávala za vlivu nového ovzduší řemeslnického, přijímáni do spolku rolníci a utvořil se ze starého tkalcovského spolku spolek rolnicko-tkalcovský a pode jménem tím do dnes trvá.

Staré původní podstavníky cechu trvaly až do r. 1812. Téhož roku za cechmistrů Jana Koutného a Jakuba Churého zakoupeny 5. května nové podstavníky za 142 zl. (renskové bankovky platily 12 krejcarů). Znovu obnoveny r. 1885.

generaliama poctivý cech krejčovsky založen a ustanoven jest; zakladatelové jeho jinde incorporovani a při jinšim toho poctivého řemesla cechu za mistry přijati a uznáni jsou následující totižto:

Johann Dobrava z Morkovic
Franta Girzicek ze Slížan
Josef Navrátil z Prasklic
Josef Křepelka z Morkovic

incorporováni byli v miestečku Niemčicích. Z tiech vejš nadjmenovanich od P. T. milostive vrchnosti za starší a mladšího cechmistra po složené přísaze na panském kanceláři uznán a představen jest:

Johann Dobrava za staršího cechmistra
Franta Girzicek za mladšího cechmistra

za starší mistry:
Josef Navrátil
Josef Křepelka,

podle kterich následující incorporovani a za mistry přivtěleni jsou totižto: Jahann Müller z Trávniku, Fabian Hanák, František Walošek, Anton Jireček, Wenzl Derka, Mikuláš Zelinka, Matýs Derka, Johann Eckert, Anton Jurasek z Morkovic.

Že tento poctivej cech krejčovský pořádnie se všema k tomu patřicima viecma založen jest, moji vlastni rukau podpisem a cysařskou kralovskou přitlačenou pečeti dosvědčuji, jenž se stalo v miestečku Morkovicích dne 30. miesice zaři letha Panně 1754.

Karel Nowak
kais.-königl. local gewerbs-vorsteher.

Roku 1759. byli do cechu morkovského připsáni mistři (4) z Pačlavic. Cech měl celkem asi 90 mistrů, mezi nimi byli i kožušníci a jeden »damský« krejčí, 152 tovaryšů a 196 učňů.

Cechmistry byli:

Roku 1762. Mikuláš Zelinka starší,
Václav Derka mladší.

Roku 1797. Václav Derka, starší,
Václav Novák, mladší.

Roku 1799. Václav Novák, starší,
Karel Derka, mladší.

Roku 1813. Jiřík Pěnčík, starší,
Filip Zelinka, mladší.

Roku 1820. Ludvík Pavlák.

Mezi posledními, které uvádí kniha, že jim byly vyhotoveny listy na vyučenou jsou r. 1863. Pavlák Karel, Ludvík Tyrej, Zdražil Josef, Karel Derka, r. 1864. Václav Mouric, r. 1865. Zelinka Josef, Churý Frant., r. 1868. Pektor Vincenc.

Cech soustružnicko-bednářský.

Cech soustružnicko-bednářský založen dne 3. září r. 1754. Zakládající listina cechu sepsána je komisarem Karlem Novákem, je to týž co sepsal základní list cechu krejčovského, byly tyto dva cechy zároveň založeny za majitelky paní Skrbenské.

Mistrů soustružnických i bednářských bylo před založením cechu více, ale byli zapsáni do cechu v okolí. Tak Pavel Derka do města Vyškova, Frant. Bilčík, Frant. Derka, Ignác Derka »v královském miestě Brnie«, Matys Fabišek, panský bednář z Morkovic incorporován v miestečku Němčicích. Samozřejmo, jakmile se utvořil cech v Morkovicích, vystoupili jmenovaní mistři z cizích cechů a byli přijati do svého cechu, z nich vyvoleni za cechmistry Pavel Derka, František Bilčík, ostatní zapsáni jako starší mistři.

Roku 1754. měl cech tyto mistry: Bernard Derka, Jan Derka, Karel Derka, Martin Derka, Vencl Derka, Bernard Borovička a Frant. Fabišek. Jak se zdá, byla rodina Derků celá soustružnická, vůbec se řemeslo soustružnické provozovalo v rodině Derků od nepamětné doby. Dosvědčuje to nejstarší matrika. Již 1. března 1668 zmiňuje se matrika o Derkovi, kterému se říkalo »soustružník« dle řemesla, které provozoval.

Do cechu soustružnického přijat byl též sklenář Josef Fazal a řezník Frant. Dočkalík. Rovněž čestné členy měl cech: »Dnes psaného dne i roku, dal se z lasky za soustružnického mistra zapsati dvojctihodný

a velebný Pan a Pan Johanes Okleštěk, ten čas farář morkovský, jenž se stalo v Morkovicích 4. Juni 1820.«

»Dnes dole psaného dne a roku vstoupil a přijal se Franz Knapp pan purgmistr z Morkovic do cechu drakslířského. Morkovice 25 Maie 1826.«

Cech měl celkem mistrů 105, tovaryšů 143 a učňů 147.

Poslední listy na vyučenou obdrželi: Derka Jan, Kadlec Frant., Hanák Jan 1860, Přikryl Josef 1868, Zdražil Karel, Jiříček Frant. 1863, Brablík Frant. 1865, Gardavský Jan 1865.

Cech kovářský, zámečnický, kolářský a jiných řemesel, „co k tomu cechu přináležejí“.

Z památek zachovalo se razítko z r. 1781. a kniha mistrů. Jelikož zakládající listina se nedochovala, nelze určitě říci, kdy cech založen byl. Kniha mistrů uvádí celkem 91 mistrů. Z těch bylo: 29 kovářů, 13 zámečníků, 15 stolařů, 5 tesařských mistrů, 1 sedlář, 2 hrnčíři, 10 kolářů, 1 provazník, 1 řezník, pokryvač, sklenář, 4 nožíři, pekař, malíř a 2 zedníci. Tovaryšů celkem 306, učňů 159. Listů na vyučenou doručeno 54.

Pečeť cechu kovářského a j. odvětví.

Cech měl r. 1826. za cechmistrů Frant. Křepelky, panského kováře a Fil. Pátika tento inventář: »skládající tabula z borových desek, dubových sloupků, 4 platly od Josefa Pátika v ten čas panského stolaře za 13 fl. šajnů, 1 truhla z borových desek z hantabama s norklama, 1 zámek s klíčem za 4 fl. 15 k. šajnů, 2 lavky každá na sáhu dlouhá za 2 fl. 30 k.

v šajnech. Tři tucty nebo 36 talířů, 4 polyvkovy myse, 4 šalky na máčku koštuje 2 fl. 50 k. v šajnech, 30 lžiček plechových koštuje 4 fl. 75 k., 12 nožů a 12 vidliček koštujou 7 fl. 30, 4 lžice polivkovy koštujou 3 fl. 12.«

Z cechu kovářského utvořil se r. 1871. spolek zednicko-tesařský.

Košikáři.

Cech košikářský byl asi založen současně s cechy ostatními. Listiny zakládající se nedochovaly. Souditi lze, že se ztratily, když se košikáři r. 1883. domáhali samostatného družstva. Tehdy odvolávali se, že cech jejich od r. 1739 (?) pozůstává, měli tedy snad po ruce i písemné doklady, které pak odevzdali advokátovi. Záznamy novější vedeny jsou od r. 1819.

Roku 1819. bylo za staršího cechmistra Jana Polčáka a mladšího Jakuba Foltýna 17 mistrů, 23 tovaryšů. Až do roku 1830. bylo celkem 39 mistrů.

Roku	1830.	zaznamenáno	30	mistrů.
»	1840.	»	39	»
»	1850.	»	60	»
»	1860.	»	65	»
»	1874.	»	82	»
»	1887.	»	59	»
»	1900.	»	35	»

ostatní pracují samostatně jako domácí průmyslníci.

Koše se pletly: Roku 1819. lažáky a polojemné, r. 1835. školáky, štyráky, oválky, pemešáky (böhmische), r. 1840. kostkované na nošení jídla a láhví, r. 1845. »šlemové« klobouky (velký odbyt), r. 1850. liony, banaly cupové pak uzavřené, r. 1862. ovocné, které měly takový odbyt, že ročně se upletlo 60 až 80 tisíc. Roku 1865. tašky začalo se s prací jemnou, kterou do

Morkovic zavedl Florian Štěpánek, přišedší z Prahy, r. 1870. tašky a pradláky, r. 1884. s dvojím víkem kufry, r. 1890. s dvojím víkem copankové, r. 1891. začala se dělati »americká« práce.

Mimo to započal pro košikáře důležitý vývoz košů do cizozemska, do Ameriky. Začal Antonín Bleša, po něm r. 1893. bratři Apolenáři a r. 1894. započali nekošikáři obchodníci se smíšeným zbožím.*)

Dle nového živnostenského zákona (r. 1883.) měli býti morkovští košikáři přivtěleni do společného okresního zdouneckého společenstva.**) I byli tedy zástupcové košikářů morkovských zavoláni do Zdounek a zde u přítomnosti okresního hejtmana, komisařů a tajemníka obchodní komory olomoucké vyslechli odbornou přednášku, ale když došlo k tomu, by přistoupili ku společnému družstvu, ani slyšet nechtěli, odvolávajíce se na to, že »cech košikářský« již od r. 1739. pozůstává, dle vlastních statut se řídí a dle zákona i na dále tak pozůstávati chce. Okresní hejtman nařídil, aby bez morkovských košikářů provedla se volba. Volba provedena a za předsedu společného družstva zvolen František Jaroš, řezník z Troubek. Košikáři však toho nedbali a žili dle svého dřívějšího řádu, zvolili si brněnského advokáta Tomáše Rebce a uložili mu, by vše řádně prozkoumal a uvážil a pak místodržitelství jménem jejich zažádal, by jim bylo povoleno zříditi samostatné družstvo. Advokát věc protahoval a okresní hejtmanství naléhalo, by košikáři pod uvarováním pokut a trestů vstoupili do okresního družstva. Věc ukončena až odevzdáno vše advokátu dru Žáčkovi. Výnosem okresního hejtmanství

*) Dle přednášky předsedy družstva p. Vincence Bleši 26. srpna 1900.

**) Dle pamětní knihy »Družstva košikářského«.

č. 7207. uznáno a prohlášeno morkovské společenstvo za »samostatné živnostenské společenstvo košikářů«. Košikáři byli propuštěni z okresního družstva, zaplativše 25 zlatých za »útraty, které s nimi společenstvo mělo«.

Roku 1871. zakoupili košikáři prapor, týž byl slavnostně téhož roku posvěcen. Svěcení praporu provázela zvučná a zdařilá slavnost. Roku 1888. v roce císařského jubilea uspořádalo společenstvo 12. srpna hostinu pro 12 sestárlých mistrů; při hostině byl koncert.

Dne 26. srpna 1900 uspořádána velká slavnost na památku 160letého trvání družstva košikářského.

Slavnost dopolední odbývána za slavných služeb božích, odpoledne pořádán k lesu »Rozárce« výlet. Předseda při výletě a zábavě seznámil přítomné hosty s dějinami družstva a výstavka na výletništi podala hostům obraz vývoje průmyslu košikářského v Morkovicích.

Košikářství v Morkovicích provozuje se jako domácí průmysl. V Morkovicích a v nejbližším okolí bývá 30—38 mistrů, kteří zaměstnávají 55—65 pomocníků a 50 učňů přímo ve svých dílnách. Mimo ně pracuje se takřka v každém domě, pracuje asi 450 lidí, kteří přijímají práci buď od mistra, neb kupují suroviny od kupce a pak odvádí práci buď zase mistrovi neb ji prodávají na vlastní účet. — Proutí spotřebuje se asi v ceně 30.000 zl. V Morkovicích nasázeno je na 150 měřic a v nejbližším okolí také na 100 měřic. Mimo to dováží se do Morkovic na 50.000 kg. proutí z Moravy, Haliče a Uher (7—25 kr. za kilogram). Proutí loupe se dvakráte do roka, společně paří v kotle, barvení však obstarávají si jednotlivci sami. Ročně vyrábí se asi 300.000 košů

nejrůznějších druhů (30) v ceně 300.000 korun. Od kusu platí se 3—80 kr., z čehož se srazí cena proutí, mnoho se platí potravinami, hlavně obchodníci. Mistr

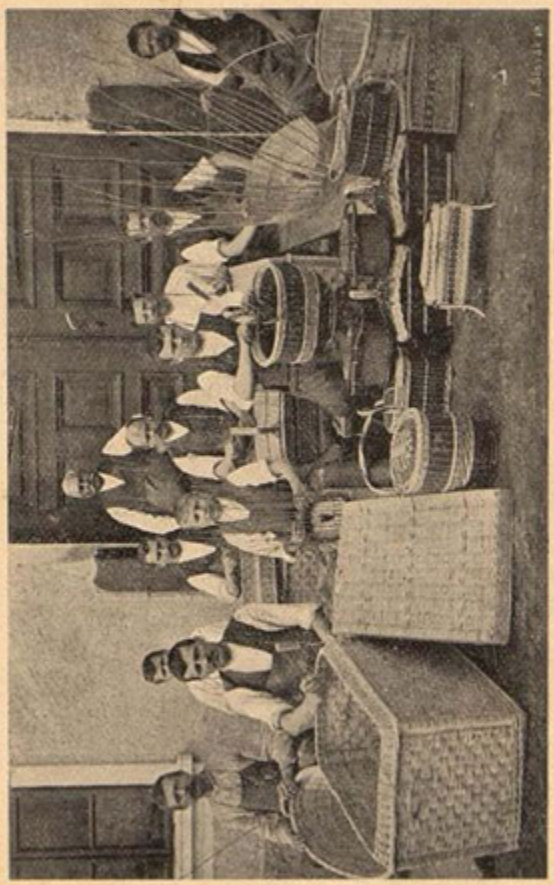

Dílna košíkářská.

a jeho pomocníci i učňové jsou členy živnostenského společenstva. Doba pracovní je 14—16 hodin denně, průměrný výdělek 30—40 kr. denně, zřídka 60 kr.*)

*) Dr. Fišer: Domácí průmysl na Moravě, 1902, str. 11.

Upletené koše vyváží se do ciziny, hlavně do Ameriky. Část výrobků spotřebuje se v Rakousko-Uhersku. Vyváží tito mistři: Apolenáři: Jan, František, Antonín a Eduard, Blešové Antonín a Čeněk a Rektořík Antonín; obchodníci se smíšeným zbožím: Ribař Vilém a Loewenthal Josef.

Košikáři neživí se však výhradně pletením košů; většina z nich má nějakou měřičku pole a domek a když přijde polní práce, odloží koše a jdou na pole. Práce košikářská je zdraví dosti škodlivá. Dílna košikářská není nikterak parkem neb lesem pro mladé plíce, neboť okna nelze otevřít, aby proutí nezaschlo a pak se nelámalo. Mimo to je třeba, by pracující byl ustavičně shrben nad svou prací. Škodlivost jeví se v tom, že hlavně mezi košikáři hledá si oběti zákeřnická nemoc plícní tuberkulosa.

Cech obuvnický

nezachoval žádných památek, nelze tedy než domýšleti se, že založen byl současně s cechem krejčovským.

Cechovní zřízení, kdysi velmi důležité pro vývoj a ochranu řemesel, přežilo se duchem nové doby a ubito stroji. V Morkovicích upomínají jen postavníky v kostele na dobu cechovní.

Poutní kaple na Kříbech.

Není tomu více než jedno století, kdy kaple na Kříbech byla úředně zavřena a poutní místo zrušeno, kdy tedy počalo vše upadávati v zapomenutí. A přece lid, který kdysi rád chodíval na Kříby, nedovedl dosud zapomenouti. Lidová fantasie vytvořila různé legendy a pověsti o místě tom, hlavně však kol obrazu, který kdysi býval v kapli kříbské a nyní v chrámu morkovickém visí, spřádala a dosud spřádá různé legendy.

Dějinné bádání sneslo mnoho zpráv o kaplích na Moravě. Zprávy ty celkem svědčí, že většina kaplí vznikla v XVIII. století. Příčiny hledati dlužno v různých vážných pohnutkách, které působily na zbožnou mysl našeho lidu. Na prvním místě mocně působila nadšená česká literatura náboženská, šířená do nejmenších dědin. Do doby té patří též blahoslavení sv. Jana Nepomuckého, které vyvolalo tehdejší doby hluboké hnutí náboženské.*)

Na třetím místě dlužno uvésti velké pohromy, které sužovaly lid, že tlačil se k oltářům a milostným obrazům Matky Pomocnici. Byl to hlavně mor, který

*) Srovnej: Selský archiv I.

1800 zl., tak že kaplan měl na penězích ročních 182 zl. 50 kr.*)

Hrabě Braida zakoupil se svou paní nový obraz Panny Marie, malovaný dle italského vzoru, poutního místa, a založili fundaci, aby kaple byla přestavena a rozšířena.

K tomu došlo roku 1777. Ze staré kaple stala se sakristie. Nová kaple měla obvod asi 94 m^2, vešlo do ní přes 400 lidí. Měla věž obitou bílým plechem. V kapli stály 3 oltáře a kazatelna.**) Na hlavním oltáři byl tabernakl, po jeho boku socha sv. Cyrilla a Methoda a dvě votivní skleněné skřínky pro dary poutníků. Z vedlejších oltářů měl jeden ve zlatém rámci obraz sv. Prokopa, druhý sv. Jana Nepomuckého. Kazatelna byla dřevěná. Mimo to byly v kapli sošky sv. Šebestiana, sv. Ignáce z Loyoly, sv. Rocha, Karla Boromejského a Františka Xav. Čtyři lavice byly z měkkého dřeva. Kaple měla 8 ornátů a 6 malých relikviářů. Od vrchnosti morkovské obdržela z račické domácí kaple různé ornáty a prádlo. Dosud sloužívala se tam pouze v neděli mše sv. Ihned zažádal farář morkovský, by směla i ve všední dny sloužena býti mše sv. 19. ledna 1778 dovolila konsistoř na žádost hrab. Braidy nejen faráři a kaplanu morkovskému, nýbrž i sousedním kněžím sloužiti na Křibech ve všedni dny mši sv. Dne 13. října 1778 v den Jména Panny Marie byla nově zřízena kaple slavně generálním vikářem z Olomouce vysvěcena a byl do ní slavnostně zavěšen obraz Panny Marie Pomocnice. Od té doby staly se Křiby poutním místem velmi oblíbeným.

---

*) Protokoly a výkazy v archivu statku, II., XIV.

**) Protokoly a výkazy pro zemské gubernium z r. 1787. tamtéž.

Když viděli obyvatelé praskličtí, že kaple je nejen dosti prostranná, aby se do ní vešly, nýbrž je i mnohem blíže od Prasklic než farní chrám, zažádali r. 1782., aby byli z Morkovic vyfařeni a přiděleni na Kříby. Komise vyšetřovala, ale mezi jiným velmi vyčítala prasklickým občanům, že sice houfně chodí na pouť na Kříby, ale ne do kaple, nýbrž do hospod. Stály totiž na Kříbech dvě hospody, jedna prasklická a druhá mořická. Praskličtí však dokázali, že je to zlomyslná pomluva. Tehdy bylo v Prasklicích 395 katolíků. Komise uznala jejich důvody, byli tedy přifařeni na Kříby, ale netrvalo to déle než 2 roky.

Do Morkovic patřily tehdy ještě obce Počenice, Tetetice a Uhřice. V Počenicích byl sice kostel, ale nebylo kněze, v Uhřicích byl kněz, ale jen kaple, lidé chodili do Morkovic. Zažádali tedy 18. prosince 1784 tetetičtí, uhřičtí a počeničtí, aby kaplan z Kříbu byl přesazen i s fundací do Počenic a tamtéž aby zřízeno bylo kaplanství. Nebylo jim vyhověno. Než tehdejší švábenský děkan a kaplan z Kříbu Bernard Kraus měl Počenské k tomu, aby zažádali u hraběte Braidy, aby dal přenésti obraz Matky Boží i s fundací do Počenic, dokládajíce, že Počenice stanou se ještě větším místem poutnickým než Kříby. Ale hr. Braida nevyhověl žádosti jejich, neboť, jak pravil, zakoupil obraz výhradně pro Kříby.

Zatím byl již zánik poutního místa i kaple zpečetěn z jiné a vyšší moci. Císařský rozkaz Josefa II. přikazoval, by všechny lokální kaple a kostely bez duchovní správy byly zavřeny. Dále zakazoval rozkaz, že nikam na žádné místo poutní nesmí choditi průvody bez duchovního. Rozkaz ten stihl mezi mnohými i kapli na Kříbech. Než byla úředně zavřena, byla ještě neznámým zlodějem v noci

7. března 1787 vykradena. Na štěstí zloděj mnoho neukradl: 2 pateny a několik krejcarů. Ještě r. 1787. byla kaple na Křibech navždy úředně zavřena, tím i poutní místo zrušeno a od té chvíle upadaly Křiby v zapomenutí.

Kaplan z Křibu zadal znovu žádost k císaři, aby byl přesazen do Počenic, ale byl opět odmítnut. Další vládní rozkaz poroučel, by věci z kaplí úředně zavřených byly rozdány do chudých farních kostelů. Tím rozkazem ohrožen byl památní obraz v kapli. Prohlásil tedy hrabě Braida, že obraz a ještě některá kostelní roucha kapli křibské pouze půjčil; bylo mu proto dovoleno, by si obraz vzal, což i učinil a dal jej v slavném průvodu z kaple křibské přenésti a zavěsiti do farního chrámu v Morkovicích.

Ostatní inventář kaple byl sepsán a rozdán do různých kostelů. Oltář sv. Prokopa a tabernakl obdržel kostel v Čechovicích. Chorinský kostel dostal zvonek od sakristie, kostel v Zubří kazatelnu a devět kanonických tabulí, a kostel ve Veselí druhý vedlejší oltář sv. Jana Nepomuckého. Ostatní věci kostelní, prádlo a některé ornáty byly rovněž rozdány kostelům.

Tím končí historie poutního místa na Křibech. Lid těžce nesl, že byla kaple uzavřena, a dal svému rozhořčení výraz v pověsti, vyprávějící, že obraz Panny Marie z Morkovic vracel se na své původní místo a když kaple byla zbořena, zůstal viseti na mohutné lípě. Do dnes lpí lid na pověsti té. Ostatně těšil a těší se i dosud obraz Panny Marie křibské velké úcty. Poutníci, kteří dříve chodili na Křiby, chodívali delší ještě dobu do Morkovic. V nejnovější době zvyk ten již takřka úplně vymizel, jen z jedné osady dosud přicházejí poutníci, a nové pokolení asi brzy zapomene na vše.

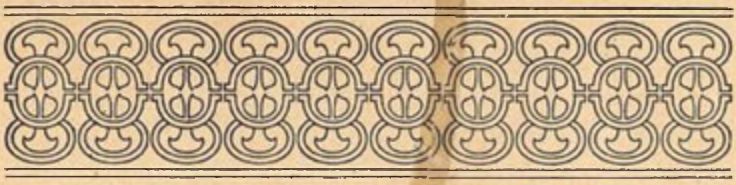

Poslední leta roboty. — Doba nejnovější.

Hrabě Braida, pán morkovský, býval obyčejně v peněžité tísni. I prodal předně 31. prosince 1769 prasklické mlýny Ignáci Gottwaldovi, 1. ledna 1778 panskou hospodu v Morkovicích Václavu Svobodovi a 1. dubna 1797 prodal dílny, ve kterých se tlačily oleje. Dílny byly pod čís. 115. se zahradou 55½ sáhy dlouhou. Prodal vše za 350 fl. I to nestačilo, vypůjčoval tisíce a tisíce, až přišel pod kuratelu; správu panství morkovského vedla pak jeho paní.

Hrabě Braida zemřel 19. ledna 1794. Jeho paní Marie Anna, roz. svobodná paní z Ortigozy, prodala Morkovice 1. října 1795 bohatému vlašskému bývalému obchodníku Janu Křtiteli z Arioli, rytíři z Morkovic.

Robotní zřízení tížilo všude selský lid. Ačkoliv od prvých let XVIII. století panovníci vydávali různé robotní patenty, aby ulehčili robotu, přece dovedli pánové obejíti patenty.

Několik poznámek o robotě, které uvádím, dokazují, že vrchnost řídila se již patentem vydaným císařovnou Marií Teresií r. 1775. Výše roboty stanovena dle berní povinnosti; vrchnost nesměla ji zvyšovati. Dle majetku byli robotníci rozděleni na

11 tříd. Podruzi robotovali dle patentu 13 dní v roce. Měl-li kdo před vydáním patentu menší robotu, nesměla mu býti zvýšena.

Účetní knihy z doby hrab. Braidy podávají nám některé jednotlivosti o robotních povinnostech v obci. Gruntovní daně platili občané 96 zl. 20 kr., daně z luk 11 zl. 1 kr. Daně z výčepu (nájemník) 100 zl. Žid morkovský platil z palírny 300 zl., byl povinen koupiti od statku všechny kůže, ať zabitého, ať pošlého dobytka.

Ze sedláků, kteří platili daně 19 zl. 16$^3/_4$ kr., bylo dvacet povinných robotovat týdně 1 den rukou, deset z nich robotovalo týdně 3 dní párou koní, 1 den rukou od sv. Jana až do sv. Václava za půl funta chleba. Sedláci, kteří platili daně 7 zl. 46 kr., byli povinni týdně 2$^1/_2$ dne rukou robotovati, ti, kteří platili 3 zl. 51$^1/_2$ kr., robotovali týdně rukou 1$^1/_2$ dne. Sedlák, který nemohl robotovat, zaplatil 140 zl. za sebe. Čtvrtník musil místo sebe poslati člověka a platiti mu 52 zlatých.

Od roboty byli osvobozeni: rychtář, obecní dům, škola, ponocný, pastucha, obecní kolář a výtažný. Výměnkaři ovšem také nerobotovali, ale podruzi 13 dnů.

Od října do března pracovalo se (mělo dle patentu) 8 hodin s hodinovou přestávkou. Od dubna do září 12 hodin, 2 hodiny v poledne směl si každý odpočinout. Když ráno pršelo a nebylo lze pracovati, musilo se jiný den za to robotovat. Kdo na robotu nepřišel a neměl dostatečné omluvy, musil za to 2 dni pracovat. Na robotě nesmělo žádnému býti uloženo, kolik práce má udělati; jen ten, kdo roubal dříví, musil denně spracovat 1 sáhu dřeva.

Mimo práci na poli, byli poddaní povinni jezditi formánkou. Od nás se jezdívalo do Vyškova, do Brna, do Hradiště a j. s obilím a senem. Na cestu dostávali pacholci na světlo a na stáj. Za každou cestu bylo jim odpuštěno roboty několik dní, dle toho, kam jeli.

Vrchnosti se odvádělo: ovsa 445 $^1/_2$ míry, dle ceny místní à 42 kr., kuřat 384 po 9 kr., 83 kop vajec, kopa za 18 kr.

Obecní pečeť z r. 1735.

Celoroční příjmy vrchnosti od všech poddaných činily od r. 1769. 11.002 zl. 31 $^1/_2$ kr., a klesaly; ještě r. 1775. obnášely 10.805 zl. 36 $^1/_4$ kr., později až do r. 1787. obnášely 6430 zl. 6 $^1/_4$ kr.

Dostávala tedy vrchnost průměrně za těch 20 let (1769—1789) ročně 8160 zl. 20 $^3/_4$ kr. — Obecní výlohy tehdejší doby obnášely (r. 1781.) 101 zl. 19 kr., a to:

Hodináři	6 zl. — kr.
Rektorovi	4 » — »
Dvěma obecním hospodářům .	6 » — »
Obecnímu písaři	3 » — »
Kominíku	2 » 30 »
Výtažnému	7 » 56 »
Obecnímu sluhovi	3 » 20 »
Různé výdaje (opravy mostů, budov obecních, hasičské potřeby) .	69 » 13 »
Úhrnem . . .	101 zl. 19 kr.

Za to měla obec zase různé menší příjmy. Na příklad ve staré radnici, která stála na náměstí, byla obecní jatka, která byla pronajímána řezníkům. Tak r. 1797. měl ji Jan Kotek za 36 renských.

Později byl nájem vyšší, byl splatný ve 4 terminech, vždy termin napřed. Nájemník byl povinen o svatém Martině každému sousedovi dáti jeden funt masa na své útraty.*) O každém výročním trhu byl povinen přichystati na radnici úřadům obce večeři a bečku piva litkupu zaplatiti. Odpadky při zabíjení odváděl obci, a obdržel za to 10 sáhů »na zemsky jabka«.

Roku 1796. postavena byla obecní chaloupka pro koláře za cihelnou. Platil z ní ročně obci 6 zl., později až 16 zl. ročně. Kolárnu obecní odkoupil r. 1819. Michal Matoušek za 670 zl.**)

Jaké zvyky a pořádky robotní bývaly, toho jsou ještě u nás někteří pamětníci; ostatně bývávalo to na venkově až na nepatrné odchylky všude stejné, takže lze se dočísti vše zevrubně v každém obšírnějším díle dějepisném, které pojednává o zřízení robotním.

Robota byla velkou obtíží pro celý stav rolnický, ale ještě krutéji doléhalo na rolníky právo, které mívali páni v rukou svých. Pánové měli kdysi v rukou svých plnou moc soudní, kterou mohl krutě svým poddaným dáti cítiti. I na hrdle směli trestati.

Na silnici k Uhřicím na levici jest pole a mlýn »Na spravedlnosti«. Ve starší mapě Morkovic nalezl***) jsem poznačen na místě, kde nyní stojí váha cukrovaru zborovického, sloup kamenný. Je to týž, který nyní klidně odpočívá na dvoře obecního domu. Místo »Na spravedlnosti« a sloup nasvědčují, že na návrší tom stálo kdysi místo, na kterém světská spravedlnost vykonávala své rozsudky na hrdle, bylo to tedy po-

*) Staré obecní smlouvy.

**) Tamtéž.

***) Archiv statku.

praviště. Pole od Počenic nazývají se »na popravě«. Vskutku dějiny Moravy dosvědčují, že popraviště stávala na návrších, aby ta místa hrůzy daleko do kraje dávala výstrahu, což se dělo tím, že oběšenec nebýval po vykonaném rozsudku sňat se šibenice, nýbrž dlouhou dobu zůstával viseti.

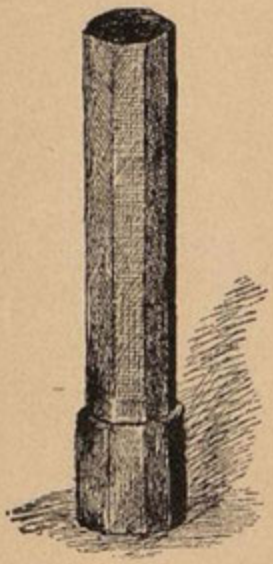

Sloup z popraviště.

Sloup kamenný souvisí asi s popravištěm, jak nelze říci, jelikož písemního dokladu jsem nenalezl.

Je zřejmo, že poměr mezi pány a sedláky nebyl vždy týž, že mnoho nespravedlnosti, třenic a žalob bylo ušetřeno, byl-li pán mírný a spravedlivý. Malé třenice byly na denním pořádku od doby, kdy se robotní zřízení počalo uvolňovati; jakého druhu byly, ukazuje nám stížnost morkovských poddaných proti vrchnosti ze dne 10. ledna 1778.*) Poddaní si stěžují, že musí platit daně z lískových oříšků, ač již daň několikráte byla zrušena. Rovněž daň z kmínu vrchnost vymáhá, kdežto je dovoleno vybírati, jen když se kmín urodí. Dále žádá vrchnost, aby na obilí dávali své pytle. Při svatbách brala mimo 30 kr. poplatku ještě mimořádné poplatky. Celkem stížnost dokazuje, že vrchnost vybírala daň větší, než směla, arciť v knihách udávala jen daň dovolenou.

*) Archiv statku morkovského.

Arciť stížnosti dáno za pravdu a vrchnosti se zapovědělo vybírati nedovolené poplatky. V týmž rozsudku se zapovídá zlozvyk: když někdo měl býti do šatlavy strčen, rozhodoval šesták nebo dvacetník, zda půjde do želez neb se bez nich obejde.

Od roku 1798.—1811., tedy přes 12 let, vedla obec s vrchností soudy o pastviny — a konečně se v dobrém rozdělili.*) Jinde opět stěžuje si vrchnost na lenost robotníků a za trest jim nedává ve žně piva a při dožaté o bečku méně.

Celkem nesou se stížnosti stejnou notou, vrchnost škrtila peníze, kde mohla — oprávněně i nedovoleně.

Dovedeme si mysliti, s jakou radostí přijalo rolnictvo svobodu od roboty. Když byla robota zrušena, pán morkovský z Arioli dlel právě ve Vídni, a jeho vrchní úředník poslal cirkulář, ve kterém se oznamovalo, že se skončí březnem 1849 robotování. Ale poddaní se usnesli, že již vůbec robotovat nebudou. Rytíř z Arioli opustil Vídeň a přijel oznámiti svým poddaným svobodu.**) Velké banderium selské vyjelo mu vstříc a doprovodilo ho do zámku. Na »rathose« vlál prapor na znamení radosti, »že je konec roboty — konec našeho sužování . . .«

Rytíř Arioli přijal poctu jemu prokázanou, a morkovským dal 2 bečky piva, ostatním po jedné. Radosti rolníků stal se též účastným morkovský farář; nedali mu totiž žádného desátku »skrzevá konstituci«, jak praví pisatel pamětní knihy. »Taky nám,« praví

*) Stará pamětní kniha obce.

**) Roku 1848. Srovnej zápisky staré pamětní knihy (od roku 1751.).

dále, »připadly honby, což jsme jakživi, ani naši předkové nikdy o tom nepovídali.«

»Byla to radost, když přišel výnos, že každé sósed może zabit, co mu na roli přinde, alebo přiletí.« První rok lovci zabili 52 zajíců a ještě 22; kolik prachu vystříleli, to nezapsal nikdo.

Rytíř z Arioli pochován jest na hřbitově morkovském při východní zdi hřbitovní. Má výstavný pomník.

Panství koupila po rytíři z Arioli Leopoldina hraběnka z Thunů a Hohensteinů, rozená hraběnka Lambergová — roku 1864. Za její správy uvedeno panství během málo let do plného rozkvětu vzorným hospodařením.*) Urozená hraběnka Leopoldina byla velmi vzdělaná dáma, hlubokého citu a velké lidumilnosti, již hojně zakusili chudí na jejím panství. Nebydlela však v Morkovicích, nýbrž v Kvasicích, a to jen v pokročilejším věku, za let mladších bydlela v cizině se svým manželem, jenž byl velevyslancem u různých dvorů evropských.

Zemřela 10. dubna 1902 v Praze.

Po smrti její uvázal se v panství mladší syn JUDr. Jaroslav**) hrabě z Thunů a je dosud jeho majitelem. Městečko Morkovice v posledních letech zmohutnělo rozlohou, okrášleno na prvním místě výstavnou radnicí a mnoha jinými pěknými domy soukromými.

---

*) Dělo se tak hosp. správcem Fr. Kubíčkem, který vždy činně súčastňoval se hosp. pokroku na okresu, jsa členem a spoluzakladatelem hosp. spolků a družstev. Městečko jmenovalo ho čestným občanem za dobré snahy pro zvelebení Morkovic.

**) Starší syn, ministerský předseda v. v., František Thun, jest majorátním pánem v Čechách.

Hospodáři súčastňují se čilého ruchu hospodářského na okresu a hledí svojí rodnou půdu zvelebiti moderním hospodařením. — Snad se i podaří, že uskuteční se projektovaná dráha Morkovice—Nezamyslice a tím Morkovice spojeny budou se širým světem.

Kostel a fara koncem XVIII. století.

Farní kostel sv. Jana Křtitele stojí na bývalém hřbitově. Kdy asi byl vystavěn a kdo asi jej dal vystavěti, jest neznámo. Dle nejstarších památek písemních*) se soudí, že kostel stál již před r. 1389. Jaký původní kostel byl, rovněž nevíme. Nynější postaven jest z materialu pevného ve slohu mírně barokovém. Kostel i hlavní oltář směřují k východu. Presbytář má přiměřenou třetinovou apsis. Nad celou budovou pne se křížová klenba v šesti polích a souvisí ve svém útvaru s dvanácti poloelipsovými okny. Dlažba jest z kelheimských dlaždic z doby novější. Stavební plocha obnáší 340 m^2.

Oldřich Desiderius ze Zástřizlů postavil v kostele v letech 1640. hrobku. Pět oltářů, rovněž kazatelna a křtitelnice s alabastrovými soškami a jinými řezbářskými pracemi, vyzdobena Františkem Hirnlem a kroměřížským kamenníkem Janem Ležatkou. Ozdoby jsou prací akademického sochaře vídeňského Felixe Leicherta. Veškeré výdaje na opravy, ozdobu, stavební změny uhražoval si kostel až do r. 1720. většinou pouze z kostelního jmění. Roku 1772. měl kostel na

*) Olom. konsist. registratura nadační.

stříbře 432 loty (monstrance 208 lotů, dva kalichy 78 lotů, stříbrné nádobky na sv. oleje a jiné kostelní nádoby), z toho většina odevzdána roku 1810. státu. Ornátů měl 13, pluvialy 3, baldachýn, 6 korouhví, 3 véla, 12 alb a mnoho menšího kostelního prádla.

V zámku byla domácí kaple, ve které od roku 1764. bývala sloužena pro vrchnost mše svatá. — Nynější hlavní oltář postaven roku 1774. Nový hřbitov posvěcen roku 1785. farářem Dašickým.

Kostel má věž, na které zavěšeny jsou 4 zvony, a to tři ve velké báni a jeden (umíráček) v báni malé. Pátý zvon zavěšen v malé vížce nad kostelem. Největší ze zvonů váží 17 centů a má latinský nápis,*) jenž zní česky; »Boha pravého chválím, lid volám, shromáždění svolávám, nad mrtvými pláči, mor zaháním, svátky světím. L. P. 1723.« Prostřední zvon váží 14 centů; je to nejstarší ze zvonů. Má český nápis: »Tento zvon litý jest k založení svatého Jana Křtitele do Morkovic léta Páně 1688.« Menší (poledňáček zvaný) váží 6 centů a má nápis latinský,**) kterýž česky zní: »Kostelu morkovskému náležím, bych hlasem zbožným, živým i mrtvým sloužil, ulit jsem, zlé odvracím. 1716.« Čtvrtý zvon (umíráček), kterým zvoní se jen skonání, má latinský nápis: »Svatá Barboro, oroduj za nás.« Zvonek v malé věži má nápis: »Zasvěcen ku poctě velké a vznešené Rodičky Boží.**)

Když farní budova r. 1706. vyhořela, postavili farníci s patronem r. 1707. faru novou o jednom

*) »Laudo deum verum, voco Plebem, convoco coetum, defunctos ploro, pestem fugo et festa adoro. 1723.«

**) »Ecclesiae Morkovicensi specto, Piis, Vivis, Sepultis pulsu servire existo, noxia abigo 1716.«

***) »Sacrata honori Magnae et Illibatae Dei Parentis.«

Vnitřek farního chrámu.

poschodí. Hospodářská stavení byla z egyptských (nepálených) cihel, a to: stáj pro čtyři koně, chlév pro šest krav a dvacet ovcí. Střecha fary byla šindelová. V r. 1772. byla ještě dosti zachovalá. Tehdy sousedila po jedné straně s Josefem Vávrou, po druhé s Janem Blešou. Později mezi rokem 1795. a 1804. byla na útraty faráře (523 zl.) opravena a konečně r. 1812. nákladem 4849 zl. přestavena a opravena.

Do farnosti patřily koncem XVIII. století tyto obce: městečko Morkovice s farním kostelem, obec Slížany, obec Pornice, obec Počenice s filiálním chrámem sv. Bartoloměje (r. 1768. obnoven a r. 1769. benedikován), obec Prasklice s kaplí Panny Marie na Křibech, obec Tetetice, obec Uhřice s kaplí Božského Spasitele (založena roku 1771. hrabětem Michaelem Chorinským).

Na desátkách měl farář: z Morkovic od 29 sedláků po 1 kopě a 15 snopech — 36 kop a 15 snopů pšenice, od 29 sedláků po 1 kopě a 15 snopech — 36 kop a 16 snopů ovsa, od čtvrtníků po 30 snopech — 11 kop a 30 snopů pšenice, od čtvrtníků po 30 snopech — 11 kop a 30 snopů ovsa, od 16 chalupníků po 17 snopech — 4 kopy a 32 snopů pšenice, od 16 chalupníků po 17 snopech — 4 kopy a 32 snopů ovsa; od panství dvora Harasova 1 kopu pšenice, 1 kopu ovsa, 1 kopu rže; ze Slížan 32 kop, 30 snopů rže, tolikéž ovsa; z Pornic 26 kop rže, tolikéž ovsa; z Počenic $22^1/_2$ měřice rže; z Prasklic 8 měřic ovsa, tolikéž rže; z Tetetic 10 měřic ovsa, tolikéž rže; z Uhřic $3^1/_4$ měřice ovsa, tolikéž rže. *)

Po faráři Martinu Kučeříkovi nastoupil 3. března 1733 Antonín Filip Sedláček a zemřel roku 1742.,

*) Visitační protokol z roku 1772.

po něm 20. června t. r. Tomáš Rochovský, zemřel 3. července 1747, 11. července t. r. Cyrill Šindelek, zemřel 1. ledna 1757, v únoru t. r. Rochus Dašický, rodák ze Strážnice, až do 5. dubna 1794, 3. července t. r. Karel Ant. Pauer z Olomouce, do roku 1809., v únoru 1810 Jan Okleštěk, zemřel 22. prosince 1851, a Martin Navrátil do r. 1886., po něm Josef Mádr do roku 1904.

Škola.

Škola byla v Morkovicích od dob nepamětných, arciť po způsobu všech škol tehdejších — byla to škola farní. Vzpomeňme si, že farář Leopold Vavrocký, který do Morkovic přišel v červnu 1678, zřídil farní školu. Nechci tím říci, že by před tím farní školy v Morkovicích vůbec nebylo bývalo — neboť matrika uvádí z roku 1670. Matěje Hašalovskýho, »rektora morkovskyho« — spíše chci tím upozorniti, že osud farních škol úzce souvisel s osudem far. V prudkých náboženských třenicích a válkách zanikaly fary i se školami. I morkovská fara, jak z dřívějších dějin víme, byla více než půl století v rukou českých bratří — škola tedy zanikla; zda i čeští bratři školu v Morkovicích měli, nelze souditi.

Po válkách náboženských, když již trvale a bezpečně faráři na farách svých sídleli, byla i trvale škola. Roku 1666. uvádí se rektor Hašlavský. Roku 1676. uvádí se rektor Michal Trnavský. Roku 1684. Martin Manský. Roku 1691. jmenuje se rektorem jakýs Kallovič, r. 1693. Jakub Havalini a r. 1697 Hrouzek, spolu i varhaník.

Farní školy udržely se dlouho do dob XVIII. století, až stát uznal za svoji povinnost, pečovati o vzdělání lidu.

Ve školách farních vyučovali ovšem lidé různého povolání a vzdělání. Vzdělání odborné se nikterak nežádalo. Ostatně i dítky nehrnuli se příliš dychtivě k těmto zdrojům vědy. Z let 1772.—1780. zaznamenán Jiří Řoutil (Georg Rzautil*). Vyučoval od adventu do Velkonoc. Do školy chodilo 15 až 20 dětí, vyučovalo se dopoledne od 7 až do 11 hodin, odpoledne od 1 až do 4 hodin. Dítky, které se učili slabikovat, platili týdně 1 kr., dítky, které se učili psát, 2 kr., a které se učili také číst, 3 kr. Mimo to měl učitel od sedmi obcí (Morkovice, Počenice, Pornice, Slížany, Uhřice, Tetetice, Prasklice) salarium 15 zl. 22 kr. Vánoční, tříkrálová a hodová koleda vynesly na penězích 16 zl. 30 kr. a jednu měřici obilí a koláče. Od vrchnosti měl za předříkávání růžence v kostele deputát: 8 měřic rže, 2 měřice pšenice.

Vyučování do té doby nešířilo mnoho vzdělanosti do nejširších vrstev lidu, když nad to posýlal dítky do škol, kdo chtěl. Bylo třeba všeobecné povinnosti.

Stalo se teprve v posledních letech panování Marie Terezie, že nařízena všeobecná povinnost školská. V té době povstávaly školy, které byly zřizovány od místní vrchnosti, pod jejím dohledem a se strany církevní pod dohledem děkana.

Z těch dob (16. prosince 1788) zachovaný protokol předvádí nám porovnání a vedení školy v městečku Morkovicích. Byl sepsán u přítomnosti cís. král., v kraji přerovském ustanoveného školního komisaře Jakuba Aloise Prakyše a zástupců vrchnosti, fary i obcí.

*) Farní archiv, R. XIV.

Dle protokolu Slížany nadále do Morkovic do farní školy choditi mají.

Pro jiné obce ustanovuje se pro vzdálenost jejich:

1. »Pornice připadají ku škole pačlavské.«

2. »Prasklice budou svého vlastního učitele neb svou vlastní školu míti, ku kteréž Osyčany z pačlavské lokální kaplánky patřící přivtěleny jsou.«

3. Pro Počenice zůstávají Uhřice, Tetetice; ty tři osady neb obce samy pro sebe školu v Počenicích postaviti mají.

Dále se ustanovuje pro farní školu v Morkovicích zvlášť: Každý při této škole ustanovený učitel obdrží obvyklý desátek a hotové peníze, a to:

1. z Morkovic $3^1/_2$ moravské měřice pšenice, i tolik rže a čtyry rensky;

2. ze Slížan $1^1/_2$ měřice pšenice, 2 měřice rže a 2 rensky;

3. z Pornic 1 měřici pšenici, $2^1/_2$ měřice rže a 2 rensky;

4. z Prasklic 1 rensky 42 kr.;

5. z Uhřic 26 kr.;

6. z Počenic z morkovské strany 1 rensky 4 kr., z uhřické strany 26 kr.;

7. z Tetetic 34 kr.

Obilí obdrží každý rok na sv. Martina a peníze o Vánocích.

Mimo to zavazují se obce: pornická, prasklická, uhřická a počenická z obojí strany, Tetetice za bývalou koledu vánoční, tříkralovou a na místo hodových koláčů a vajec morkovskému učiteli budoucně při každém novém roce jeden groš od každého sedláka odvésti.

Místo těchto jmenovaných věcí zavazují se obce Morkovice a Slížany platiti zdejšímu učiteli 100 renských ročně za vyučování dítek (k tomu se počítá koleda a hodové koláče), a to: Morkovice 66 renských 40 kr., Slížany 33 renských 20 kr.

Morkovice a Slížany se také ještě zavazují, každoročně šest sáhů dobře vysušeného dřeva ku vytopení školní světnice odevzdati a před budovu dovézti.

Od vrchnosti dostával školní učitel za předříkávání modlitby v chrámu Páně každoročně dvě měřice pšenice, osm měřic rže a jednu měřici čočky.

Od 3. června 1780 byl v Morkovicích učitelem Josef Frimmel, nadaný hudebník a skladatel mnoha hudebních kousků. Do školy chodilo tou dobou 50 žáků. Ale počet žactva velmi rychle vzrůstal.

Stará škola byla postavena r. 1784. na místě, kde nyní stojí »nynější stará škola«. Škola měla pouze jednu světnici. Od r. 1810. bylo již ve škole 100 i více žáků. Roku 1818. dokonce 148 žáků.

Od toho roku byl nadučitelem Jakub Vojtek. Na krátkou dobu připadla mu i prasklická škola. V morkovské škole bylo dětí dost, když měl nadučitel i v Prasklicích vyučovati, nemohl vše sám zastati, i měl na své útraty výpomocného učitele (Augustin Křížek). Platil mu ročně 26 zl. a dával mu stravu a byt.

Příjmy nadučitele té doby obnášely na penězích za varhanictví i deputát 246 zl. 10 kr., z Prasklic 79 zl. 12 kr. Bydlel v čís. 52. a měl zahradu 140 □ sáhů.

Příjmy jeho byly tedy obstojné, jen že to stálo mnohdy práce, než ty peníze obdržel, obzvlášť dlouho a těžko docházel mu panský deputát, někdy byl na

cestě i celá 3 leta. Již Josef Frimmel žaloval*) r. 1792. důchod, že již 3 leta mu deputát vydán nebyl.

Ještě hůř dařilo se v tom ohledu jeho nástupci J. Vojtkovi, který byl ve velmi špatném poměru s vrchností. Dne 10. října 1839 přišel domů a našel nachystaný rozkaz, aby za 24 hodin vyklidil krávu ze stáje;**) nedlouho na to stihl ho nový rozkaz, který mu poroučel, aby co nejdříve odprodal svůj podsedek č. 93. (patřil vlastně jeho manželce) jelikož prý se to nesrovnává s úřadem učitelským a zavdává příčinu, aby zanedbával své povinnosti. Ale ani na tom nebylo dosti: půdu nad školou pronajala vrchnost barvířovi, kam měl nadučitel své věci uschovávat? Mimo to zakázáno mu pouštěti na ulici drůbež a kterýsi den odstřeleny mu dvě husy, které se náhodou dostaly ven. Nezbývalo nadučiteli než chopiti se obrany zákonitou cestou, totiž žalovati. I zažaloval tedy nadučitel morkovskou vrchnost z příčin uvedených a připojil žalobu, že nedostává desátku a dřeva, že již 21 let je učitel zkracován o čtyři měřice pšenice . . . a konečně že mu ohlášeno úřadem důchodním, že od r. 1840. již nedostane vůbec žádného deputátu. Žaloba v Hradišti vyřízena byla pro něho příznivě, ale vrchnosť rekurovala do Brna a když i v Brně rozhodli ve prospěch nadučitele, šel rekurs až ke dvoru, ale i zde uznána žaloba nadučitele a stalo se mu ve všem po právu.

Nadučitel Vojtek zemřel r. 1846. Po něm stal se nadučitelem Josef Hrůza, dříve učitel v Troubkách. Hrůza byl člověk velmi bedlivý a všestranně činný. Cvičil první ochotníky morkovské, vedl cechovní záznamy a všude súčastňoval se činně života společen-

*) Archiv statku.

**) Soudni protokoly. Archiv statku.

ského a všech prací pokrokových. Byl dán na odpočinek r. 1873. a zemřel r. 1876.

Po něm byl nadučitelem Josef Fránek, který zemřel r. 1879. Po něm nynější nadučitel a čestný občan Morkovic Eduard Nopp.

Počet žactva byl r. 1830. 207 žáků, r. 1840. 270 žáků, r. 1850. 300 žáků. Od r. 1850. není žádných záznamů až do r. 1873. Od r. 1873. dosahuje počet vždy výše 300 žáků. Roku 1877. rozšířena 3třídní škola na 4třídní. A nynější pětitřídní s 536 žáky rozšířena na šestitřídní.

Roku 1888. zřízena byla večerní pokračovací škola pro učně s názvem: »Specielní běh pokračovací pro mužskou škole obecné odrostlou mládež«. Jest zřízena na základě minist. nařízení ze dne 10. dubna r. 1885. Chodí do ní asi 44 žáků ze všech stavů a vyučuje se od října do května ve čtvrtek a v neděli ve dvou ročnících.

Život společenský od let padesátých.

Život společenský v obcích bývá obrazem a ohlasem života celého organismu národního. Nadšené doby s úsilovnou prací národní i pokrokovou přináší i do obcí svěží ruch společenský. Bouřlivé pohromy a převraty svou dusivou tíhou, jako lační krkavci oblétají kraje a hledají své oběti. A doba překypující vášnivou nesrovnalostí politických i osvětových hesel vzbouří a rozruší i ty nejtišší obce. Sběrateli starých pamětí městečka nepřísluší, by věnoval bedlivou pozornost společenskému ruchu přítomných dnů, o tom spravedlivě usoudí budoucnost; proto čtenář následujících řádků dočte se jen několik úryvků ze společenského života již minulého.

Společenský život v našem městečku mohl se vždy zdárně rozvíjeti, mohl býti ohlasem důležitějších událostí národa a tím státi vždy na výši doby. Měl k tomu vždy příležitost, hlavně proto, že velká část jeho obyvatel pracujících mívá z mládí příležitost podívati se do světa a tam nahlédnouti v hlučný proud životní se sterými jeho hesly. I potřebné vrstvy intelligentní mu nechyběli. Chceme-li mluviti o rozvoji

společenského života, lze tak jen po letech osmačtyřicátých, před tím svěrací kazajka absolutismu krotila a svírala volnější sdružování a spolkaření.

Prvním a pěkným obdobím společenského života lze nazvati veškeru činnost ochotnického divadla pro Morkovice, dlužno nám uvážiti, že divadlo ochotnické plnilo mnohonásobný úkol. Předně všímali si ochotníci národního probuzení a uváděli na jeviště hry vlasteneckého obsahu, hry v té době sepsané s překypujícím duchem vlastenců nejlepších. Činnosť ochotníků byla i památkou, jelikož byla dědictvím, které zanechali v Morkovicích Turnovský a dcery Kaj. Tyla.

Roku 1859. zavítala do Morkovic kočující společnost s ředitelem Muškem z Prahy. Společnost hrávala u »Zdražilů« (zprvu německy) účasť byla dosti slabá. Koncem září r. 1868. zavítala do Morkovic opět z Prahy společnost Štandera-Turnovský. Společnost hrála česky. Ve společnosti byla též Marie dcera Kaj. Tyla, která nebezpečně onemocněla na osýpky. Tím ochromena celá činnost společnosti, báli se lidé choditi do divadla, aby se nenakazili. Společnosť byla v úzkých. V těch chvílích ujímal se společnosti zemřelý listonoš František Jiříček, z vděčnosti zasýlal mu později Turnovský divadelní hry. Dcera K. Tyla však neozdravěla, umřela dne 4. října, jsouc teprvé 20 let stará. Je pochována i se svou 8 dní starou dceruškou na morkovském hřbitově.

Když společnost divadelní odešla, zůstal ve mnohých hlavách mocný dojem. Věc byla sama sebou na venkově novotou, byli mezi diváky lidé, kteří snad poprvé v životě viděli české a k tomu slušné divadlo.

Účinek dojmů dostavil se brzy; nadšeni hrávali mnozí hned divadlo, třebas ne na jevišti a před četným obecenstvem, tedy doma před stejnými nadšenci.

Brzy dána do oběhu myšlenka, zříditi ochotnické divadlo a myšlenka za vedení Frant. Jiříčka, Frant. Goldmanna, Ant. Štěpánka a Langa uzrála r. 1870. ve skutek.

Dne 10. dubna 1871 začalo se a to na »Veteráně« (u Volfa) hrou: »Ženich z hladu« a »Rekrutýrka v Kocourkově«. Obecenstvo nedovedlo se ihned pro takovou novotu rozehřát. I nastaly různé překážky, které se talentům divadelním stavěly v cestu; konservativní mozky předbřeznových tatínků nedovedly ihned všechny novoty tehdejší doby řádně spracovat, bylo jich najednou mnoho. Není divu, že leckde vážná rodinná konference zapověděla »svobodným« dcerám vystupovat na jevišti se »ženatými« a přicházet tak s nimi veřejně v blízké, třebas jen umělecké »styky«. Přerušena tedy činnost na krátkou dobu, až se našli i »svobodní« páni, kteří cítili v sobě nadšení divadelní; mezi prvními byli František a Karel Holub. Ochotníky podporoval nadučitel Hrůza; radil, pomáhal a cvičil s nimi. Když byla utvořena pevná společnost divadelní, hrávalo se pravidelně a to zprvu jak zmíněno na »Veteráně«, později v kavárně u »Zdražilů«. Hrávalo se sedm až osm her do roka obsahu různého: žertovného, vlasteneckého i vážného.*) Společnost měla vlastní jeviště. Mezi staršími ochotníky dlužno jmenovati: Hrůza, Jiříček, Jeřábci, Štěpánci Fr. a Ant., Kašpar Suchomel, Karel Pavlák, Marie Knappova, Petronilla Volfova, Fr. Jeřábkova, Apolonie Procházkova, Antonie a Františka Štěpánková. (Mladší ochotníky neuvádím).

*) Na př.: Spanilá Slavjanka. Sedlák Zlatodolský 1873. Vyškovský žid 1874. Mlynář a jeho dítě 1875. Boj za svobodu. Tajnosti ve vlaku. Kříž u potoka. Loupežníci. Troje políbení. Starý manžel a j. Častěji se opakovalo: Loupežníci a obzvlášť se líbilo Troje políbení; při 10 kr. vstupného vybráno 31 zl.

Osudy ochotnického divadla byly dosti příznivé, obecenstvo se zájmem sledovalo jejich činnost, pamětníci vždy chvalně se vyslovují o činnosti ochotníků. Malé neshody a nedorozumění arciť nechyběly, jak už to bývá obzvlášť v »uměleckém světě«, ale přece udrželo se divadlo ochotnické až do r. 1885.

Od dob osmdesátých převzaly spolky mezi svoji činnost též činnost divadelní, ochotníci cítili, že mladá krev jejich již je vyčerpána a za nimi že tlačí se již nová bujná generace, která chtěla převzíti jejich dědictví.

Bývalému divadlu ochotnickému třeba vzdáti zasloužený dík, jeho činnost byla pěkná kapitola společenského života v Morkovicích.*)

Čtenářský spolek z r. 1866.

Převraty v politickém životě říše naší doléhaly ozvěnou po celých vlastech a myšlenka svobody, vzdělání a pokroku jednotila do spolků. I v Morkovicích pomýšleno od r. 1866. na to, založiti »Čtenářský spolek**) a téhož roku předloženy stanovy, které byly dne 13. srpna schváleny. Než spolek nejevil mnoho životní síly, nedával též na jevo známky života, byl proto r. 1869. úředně rozpuštěn. Ač spolek zanikl, přece se hojně četlo a soukromně odebírány časopisy. Až r. 1876. vzali si na starost pp. P. Churý, E. Nopp, P. Pichler, a j. vzkřísiti pochovaný spolek čtenářský. I vydali provolání, kdež se praví: »Ve spolku tom má

*) Sestaveno dle paměti člena ochotnického divadla Františky Štěpánkové.

**) Dle referátu jednatele spolku p. Fr. Hraba.

veškerým třídám poskytnuta býti příležitost seznámiti se s nejnovějšími zprávami světovými, hospodářskými a tužiti se ve smýšlení vlasteneckém, jehož jednosvorné projevování jest nevyhnutelnou podmínkou lepší budoucnosti našeho národa.« Hlavní podnět k novému založení spolku podal časopis »Moravan«. Vycházel tehdy na Moravě, byl tištěn sice českými literami, ale měl německou a reakcionářskou duši a zval do ráje německého státního centralismu. A toho listu odebíralo se v Morkovicích 13 výtisků. Čtenářský spolek chtěl tedy předně vypověděti ostrý boj tomuto směru otravnému. Spolek zažádal o obnovení dle dřívějších stanov, nebylo však povoleno. Vypracovány nové stanovy, které došly dne 13. března r. 1876. schválení.

Děje a osudy spolku jsou podobny dějinám všech venkovských spolků. Spolek dožil se chvílí utěšených, nadšených, plných práce činné, ale nechyběly i chvíle rozkolů a doby mrtvého klidu. Za svého trvání třikráte změnil místnost, až nyní trvale sídlí u »Pavlasů«.

Při spolku je zřízen odbor pěvecký a divadelní, tím jest zároveň řečeno, že spolek mívá vždy hojně zábav. Přiměřenými oslavami oslavují se vždy památky velkých mužů, tak uctěna památka P. Šafaříka, Frant. Palackého, 1000 ročnice úmrtí Svatopluka krále.

O vzdělání členů postaráno knihovnou. Knihovna má nyní 300 svazků knih vázaných. Knihovna odboru divadelního 224 svazků. Knihovna se stále doplňuje. Mimo to odebírá spolek časopisy: Národní Listy, Selské Listy, Lidové Noviny, Řemesl.-živnost. Listy, Československý Hospodář, Milotický Hospodář, Moravský Hospodář, Humoristické Listy, Včelu Moravskou, Zlatou Prahu a j.

Spolek má 52 členů řádných, 4 čestné. Jest členem »Vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci« a skutečným členem »Ústř. Matice školské«.

Tělocvičná jednota „Sokol“ z r. 1871.*)

V letech 70. šířila se myšlenka Tyrše a Fügnera po Moravě a ve větších uvědomělých místech (Brno, Olomouc, Prostějov, Kroměříž, Val. Meziříčí, Vyškov, Příkazy) zřizovaly se sokolské spolky. K těmto málo jednotám připojily se záhy i občané morkovští a zřídili samostatnou sokolskou jednotu r. 1871. Již prvým rokem měla jednota 23 členů, byli to vesměs členové, kteří stáli v Morkovicích i jiným pokrokovým snahám v čele.**) Není to mnoho 23 členů, ale povážíme-li, že jednota počtem tím se rovnala jednotám jmenovaných větších měst, uznáme, že byla myšlenka sokolská dosti příznivě přijata. Od r. 1874. měl spolek již méně členů, zájem pro Sokolství klesal, spolek byl veden dosti nedbale, zápisky nečiněny žádny, schůze se neodbývaly, a zábavy se pořádaly jen velmi zřídka. Konečně spolková činnost umlkla zcela.

Roku 1882. měl spolek jen 9 členů, nebylo tedy do výboru dosti členů, chtěl se tedy spolek čestně rozejíti, aby předešel úřednímu rozpuštění. Že se tak nestalo, je zásluhou p. Josefa Blešy a Ant. Jeřábka. Se spolkem arci nebylo lze ničeho dělati, ale přece se nerozpadl, žil jen dle jména, udávána úřadům vždy nějaká spolková činnost, aby nebyl rozpuštěn. Vskutku

---

*) Dle protokolní knihy »Sokola« morkovského.

**) Tak pp.: Karel Holub, Kašpar Suchomel, Fr. Volf, Pavlák, Ant. Jeřábek, Fr. Rektořík, Josef Zdražil a j.

zmohl se spolek později opět r. 1888., měl již zase 27 členů. Po dlouhá léta jmenují pak záznamy starostou Josefa Blešu a uznávají jeho význam pro život morkovské sokolské jednoty. Jednota jest přivtělena k »Hanácké župě Karla staršího ze Žerotína« a řídí se stanovami a rozkazy ústřední jednoty sokolské«. Má svoji knihovnu a vzdělávací večery. Súčastnila se III. sletu všesokolského v Praze. Roku 1896. slavila okázale své 25leté jubileum. Má nyní 60 členů a 16 členů dorostu.

Spolek vysloužilců „Jan“ r. 1875.

Založen dne 5. ledna r. 1875. na »Blechově« u Vincence Havla. — Hned z počátku měl nehodu, o kterou se měl spolek rozbíti. Členové dali si opsati stanovy, ale pisatel vynechal § 22. a místodržitelství stanovy neschválilo, což tak působilo na členy, že chtěli všeho nechati. Pokus druhý se zcela zdařil. Roku 1877. posvěcen byl prapor spolkový, protektorát přijal svob. pán Podstatský z Litenčic. — Spolek má svoji kapelu. — Spolek měl zprvu jako všechny vojenské spolky velící řeč »armádní«, ale záhy zaměněna řečí českou. Členů měl vždy hojně. Při spolku zařízen jest spořitelní pohřební spolek pro členy.

Řemeslnicko-živnostenská beseda r. 1884.

Založena v dubnu 1884. Účel spolku jest: šířiti vědomosti o věcech průmyslu, řemesla, živnosti a všeobecného vzdělání, povzbuzovati k činnosti průmy-

slové, řemeslnické a živnostenské, podporovati členy své, jmenovitě v nemoci, chudobě, při zařízení pohřbu. (§ 1.) Vyloučen program politicko-náboženský. Mezi zakladately byli: Hynek Hrabánek, František Šén, Ant. Apolenář, Syneček a jiní. Spolek má nyní 40 členů činných.

Spolek košařský.

(Srovnej: Cechy a košikáři.)

Zednicko-tesařský spolek r. 1871.

Založen 17. září 1871. Téhož roku za staršího předsedy J. Planičky a Fr. Malinky posvěcen prapor za 257 zl. 15 kr. Kmotrou byla pí Antonie Krimmrová. Spolek přijímá za členy řemeslníky, povstal vlastně z kovářsko-tesařského cechu. Ročních příspěvků platí se 40 kr. — Spolek súčastňuje se veřejných církevních průvodů a pohřbů svých členů. Dříve míval hojně členů, nyní má 33 činných členů.

Sbor dobrovolných hasičů r. 1887.

První podnět k založení sboru vyšel od p. Frant. Kubíčka, správce statku. Po vyhlášce představenstva obce dne 13. srpna 1887 podepsalo se 50 čelných občanů souhlasících se zřízením sboru. Ustavující schůze konána 15. srpna 1887. Stanovy schváleny dne 10. října téhož roku. První valná hromada konala

se 6. listopadu 1887. Zvoleni předsedou p. Ed. Nopp, náčelníkem p. Fr. Kubíček. Při založení bylo: 5 členů zakládajících, 38 členů činných, 34 čl. přispívajících a 1 čestný. Nyní jest 42 členů. Místo členů přispívajících obec přispívá ročně 200 korunami. — Čestní členové dva. — Sbor jest členem všech organisací hasičských ve svazku České Ústř. jednoty hasičské markrabství moravského a náleží ku župě Kroměřížské čís. XIII., kteráž touto dobou má 38 sboru.

Místní odbor Ústřední Matice školské.

Založen 27. listopadu r. 1892 učitelstvem pány Fr. Hrabem, J. Balcárkem a Janem Lejsalem. Při založení měl 60 členů, v letech posledních má 50 členů. Vedle sbírek mimořádných (dary svatováclavské) přispívá Matici ročně průměrně 150—200 korunami.

Dělnický vzdělávací spolek.

Spolek tento patří již minulosti. Založen byl r. 1892. dělníky Ertlem a Židlíkem. Byl to spolek politický, který se obíral otázkou dělnickou na zásadách sociálně-demokratických. Prvním předsedou byl Ertl. Spolek měl v rozvoji asi 40—50 členů. Spolek upadl brzy v nečinnost a finanční tíseň. Když nejevil žádné spolkové činnosti byl úředně r. 1897. rozpuštěn.

Jednota sv. Josefa, spolek katol. mužů a jinochů pro Morkovice a okolí.

Založena p. farářem Josefem Mádrem r. 1898. Účel jednoty jest vzdělávati se, pěstovati křesťanského ducha v rodinách a baviti se. Jednota má knihovnu, která se stále doplňuje. Rovněž má svůj prapor. Při jednotě zřízen jest zábavní odbor, který pořádá divadla a zábavy. Členů má jednota 95.

Spořitelny.

»Občanská záložna v Morkovicích«, společenstvo s ručením obmezeným, založena r. 1873.

»Záložna Raiffeisenova« založena důstojným p. A. Přecechtělem, r. 1903. Má nyní 32 členů.

Hospodářské spolky.

1. Družstvo pro chov hovězího dobytka s kmenovou a pro chov vepřového dobytka s plemen. knihou v Morkovicích, zapsané společenstvo s obmezeným ručením.« Založeno 1. června 1899. Členů při založení 16, nyní 122. Stav dobytka při založení 35 kusů, nyní 289 kusů.

2. »Okresní družstvo pro chov dobytka v Morkovicích.« Založeno 14. října 1899. Při založení zapsána 4 místní družstva a to: Morkovice, Slížany, Prasklice, Pačlavice, později Něčice u Zdounek.

3. »Místní pojišťovna dobytčí.« Založena 1. června 1898. Zapsaných členů při založení 50, nyní 103. Pojištěno při založení dobytka 72 kusů, nyní 127 kusů. Uhynulo během trvání pojišťovny 26 kusů a vyplaceno náhrady 4855 korun 25 hal.

Pohřební spolek.

Založen r. 1883. Františkem Jiříčkem a Ondřejem Kozákem. Členové spolku platí příspěvek 10 zl. 20 kr., začež každému členu dostává se na pohřeb 25 zl. Spolek má nyní jmění 7000 korun a 400 členů.

ČTENÁŘSKÝ A KNIHOVNÍ SPOLEK VE ZDOUNKÁCH

Kronika.

Roku 1805. několikráte Morkovice hostily různé vojsko. Dne 3. prosince zemřel v Morkovicích ruský důstojník a jeden hejtman, jsou pochováni na hřbitově. Rolníci každou chvíli musili dodávati chléb a obilí a jezditi vozem.

Roku 1812. opravována fara, stavěny chlévy, stáje, sklep a sýpka a to ze základů na útraty patrona. Zeď okolo starého hřbitova u kostela se rozbourala, zdivo použilo se ku stavbě chlévů.

Roku 1813. v noci 22. května byla velká povodeň, nadělala ohromné škody. Obilí bylo zde tehdy velmi drahé.

Roku 1818. začali rolníci v Morkovicích seti jeteliny.

Roku 1823. 4. prosince vypukl oheň u Josefa Štěpánka na »Novém Světě« v čísle 128 b). Oheň se rozšířil a lehlo celkem 9 čísel popelem. Vyšetřováním se zjistilo,*) že oheň pravděpodobně vypukl z kotla, ve kterém se vaří proutí.

Roku 1826. vyhořel dvůr »Švábsko«, uhořelo na 225 ovcí.

---

*) Soudní protokoly. Archiv statku.

Roku 1829. 23. května vypukl oheň u čtvrtníka Tomáše Bilčíka v čísle 100. a velkou prudkostí tak se rozšířil, že celé okolí stálo v plamenech, lehlo popelem 29 čísel (č. 33.—46., 59.—65., 93.—102 a 67.). Úhrnná škoda páčila se na 12.086 zl. Netrvalo déle než 3 měsíce a již 27. srpna téhož roku opět vypukl oheň u Bilčíka a vyhořelo 8 čísel. Hněv lidu obracel se proti manželce Tomáše Bilčíka, domnívali se, že neopatrností oheň zavinila. Ale několik dní po ohni chytil Bilčík svoji děvečku Františku Tesaříkovou při krádeži plátna a tu se mu přiznala, že oba ohně u něho založila. Tesaříkova byla z Honětic, měla 16 let; při soudním výslechu*) přiznala se, že ještě jiné dva ohně v Hošticích založila; jsouc tázána proč, odpověděla, že sama neví, že ji přepadne vždy zlá myšlenka a ta ji pronásleduje, nutí a nedá pokoje, až zapálí. Byla odsouzena na 8 let do pevnosti Špilberka, odkudž se již nevrátila.

Roku 1831. vypukla cholera, ale jen ojediněle, až roku příštího 1832 vyžádala si několik obětí. Ihned, jak cholera vypukla, došel od vlády a zdravotních úřadů rozkaz, aby nemocní byli odloučeni od domácích a ve zvláštních, k tomu určených domech »špitálech« uloženi. Za takové špitály ustanoveny domky na Novosadech a to čís. 47.—54. Číslo 69. prohlášeno za kontumační budovu pro cizí osoby podezřelé cholerou. V číslech jmenovaných zařídily se tedy nemocnice a nemocní byli ošetřováni od osob, které se dobrovolně přihlásily. Na celém panství morkovském onemocnělo 47 mužských a 69 ženských a zemřelo 8 mužských a 8 ženských, byli to vesměs lidé chudí.**)

---

*) Soudní protokoly. Archiv statku.

**) Archiv statku.

Roku 1836. Hůře než cholera řádila jiná nemoc nakažlivá — úplavice. Vypukla 9. prosince v Počenicích a v celém okolí zuřila; nejvíce utrpěly Morkovice. Onemocnělo v Morkovicích 216 mužů, 250 žen; zemřelo 49 mužů a 77 žen. Onemocnělo v Počenicích 29 mužů, 36 žen; zemřelo 5 mužů a 11 žen. Onemocnělo ve Slížanech 23 mužů, 24 žen; zemřeli 4 muži a 3 ženy. — Celkem zemřelo ve 3 obcích 149 lidí na úplavici.*)

Roku 1838. Za dva roky na to, stihla opět krutá metla Morkovice, tentokráte mor dobytčí, který řádil přímo zběsile. Vypukl 10. srpna 1838 a dle úředních seznamů poznáváme, jak rychle a prudce se šířil; pominul sice již 10. listopadu, ale zatím byl zničil takřka všechen dobytek. Než mor vypukl bylo v obci 5 býků, 186 krav, 122 jalovic a telat, tedy 313 kusů. Z toho padlo 226 kusů, ostatní z nouze zabito. Když mor ustal, zůstalo v Morkovicích 25 krav a 1 jalůvka.**)

Roku 1837. dne 23. května byl nalezen poklad ve Slížanech v čís. 35. Majitel domu kopal totiž sklep a našel truhlici peněz a různé cenné předměty. Věc se arci neutajila a brzy se dostavili židé, kteří chtěli poklad odkoupiti a vskutku některé mince odkoupili. Když i úřad o tom se dověděl, dal nálezce Františka Pěnčíka předvolat a tu sestaven seznam nalezeného pokladu. Našlo se:

1. Dvě staré stříbrné lžíce zdobené na konci figurkou anděla.

2. Jeden stříbrný, v ohni zlacený kalich, pěkné kované práce s monogramem »H B«.

3. Stříbrný nákrční řetěz s pozlacenými růžicemi, loket dlouhý.

---

*) Archiv statku.

**) Archiv statku.

4. Staré hodiny s prolomenou mosaznou schránkou, dvojitým stříbrným cíferníkem.

5. Stříbrný pohár bez víka.

6. Zlatý emailovaný prsten s písmenem »M« a zalomeným červeným drahokamem.

7. Mince (stříbrné a zlaté). 16 stříbrných z dob císaře Rudolfa II. 1582—1583, 1585, 1586, 1589, 1591, 1592, 1594, 1600, 1608. 2 stříbrné císaře Ferdinanda z r. 1551. a 1558. 4 Matyáše bez letopočtu. 1 Sigmunda Bathory z r. 1597. 1 Sigmunda III., krále polského bez letopočtu. 1 Štěpána Boczkaye, Sedmihrady 1606. 1 Vladislava, krále uher. bez letopočtu. 1 holandský dukát z r. 1597. 1 s písmem gothickým bez letopočtu. 1 Reichensteinský tolar z r. 1594. 1 vévody brunšvického bez letopočtu. 4 krále saského 1556, 1615, 1601, 1605. 2 půldukáty z r. 1604 a 1591. 2 stříbrné Štěpána Boczkay 1596.

Některé mince byly již v rukou židů a rozprodány za dobrý peníz přátelům starých mincí, kteří měli pak jen nepříjemnosti se soudy, tak i kaplan morkovský.

Z mincí dostala některé c. k. universitní knihovna v Olomouci. Kalich a řetěz jsou v museu Františkovém v Brně. Předměty a místo, kde byly nalezeny, opravňují k domněnce, že vše bylo uschováno českými bratry v době persekuce pobělohorské. Mimo to byly nalezeny v čís. 35. větší základní kameny a základní zdivo. Nebylo by pravděnepodobné, že na místě tom stál kdysi dům česko-bratrský. V dobách, kdy po vlastech valily se vlny války a krutých pronásledování, mnohý poklad byl svěřen mlčenlivé zemi, aniž majitel věděl, kdy a kdo opět jej vyzdvihne. Že by nalezený a popsaný poklad bylo vše, co bylo zakopáno, nelze nikterak mysliti, snad i jindy již nalezeno, o čem ve-

řejnost se nedověděla, aneb snad kdysi obohatí šťastného nálezce dosud skrytá část pokladu.

Roku 1845. 20. dubna založeno bylo bratrstvo střídmosti. (Byla asi obava, že lidé vypijí všecku vodu ze Široké.) Kolik mělo členů jsem nenašel.

Rok 1866. V nešťastném tomto roce hrnulo se neštěstí za neštěstím. 14. dubna, když již rže byly vymetané, přišel ostrý mráz, napadal sníh, tak že je zničil. Téhož měsíce vyšel oheň v čís. 100. a strávil velkou část Morkovic i radnice shořela. 1. července opět hořelo a shořela druhá část. Rolníci a vůbec všichni trpěli cizím (saským) vojskem. Starosta Jan Gross ujímal se všech a za zásluhy byl vyznamenán od císaře záslužným křížem. Po odchodu saského vojska shořela panská stodola.

Roku 1877. opět velký požár na »Zábranní«. Ulice zvaná »Králova« shořela celá i panská cihelna.

Tím končím paběrky novější doby. Události nejnovější jsou jednak v paměti, jednak se nyní pravidelně zaznamenávají v pamětní knize obecní. Přeji, by obec mohla do své pamětní knihy zapisovati vždy jen šťastné události, ušlechtilou práci a pokrok svých občanů. Tak byla by krásným odkazem pokolením, která přijdou po nás.

Ze srdce přeji zdar domovské své obci pro všechny časy.

Morkovští duchovní správcové

od roku 1524.

Rok	Faráři	Kaplani
Od r. 1524.	1. Jistý **P. Zachariáš.**	
V letech 1524.—1532.	Fara neobsazena.	
Roku 1532.	2. **P. Pavel** odešel do Žarošic.	
Od roku 1532.—1638.	Farnost v rukou českých bratří.	
Od ledna do března 1638.	3. Řeholník **P. Ludvík,** administrátor.	
Od března 1638	4. **Ondřej Tica.**	
1660.	Farnost opět bez kněze a polovice její přidělena do Švábenic, druhá do Litenčic.	
1667.	5. **Ignác Michalík,** farář litenčický administratorem.	
1668.	6. **Jiří Obročný.**	
1670.	7. **Tomáš Ign. Janský.**	
1678.	8. **Václav Leopold Vavrocký**	
1679.	9. **Jan Foukal.**	
1692.	10. **Martin Franz.**	

Rok	Faráři	Kaplani
1697.—1733.	11. **Mart. Karel Kučeřík** 36 let farářem v Morkovicích. R. 1725. přiděleny Morkovice ku děkanství kroměřížskému.	
1733.—1742.	12. **Filip Sedláček** z Opavy.	
1742.—1747.	13. **Tomáš Rohovský.**	
1747.—1757.	14. **Cyrill Methoděj Šindelek.**	
1757.—1790.	15. **Rochus Dašický** ze Strážnice.	1. **Martin Veselý** od r. 1784.—1794.
1790.—1810.	16. **Karel Pauer.**	2. **Fr. Gatty** do r. 1804. 3. **Jan Okleštěk** do r. 1810.
1810.—1851.	17. **Jan Okleštěk.**	4. **Mart. Dvořák** 1810. 5. **Jan Moritz.** 6. **Fr. Sliva** od r. 1810. až 1811. 7. **Fr. Heeger** od roku 1811.—1815. 8. **J. Neumeister** 1812. 9. **Vendelín Vodička** v r. 1815. 10. **Jan Spring** od roku 1815.—1837. 11. **Ant. Jurčík** od roku 1837.—1838. 12. **Frant. Rozmanitý,** 13. **Tomáš Bečák,** oba od r. 1838.—1840.

Rok	Faráři	Kaplani
		14. Tomáš Coufal od r. 1840.—1842.
		15. August. Dvořák od r. 1842.—1844.
		16. Frant. Volný 1843.
		17. Mart. Navrátil 1844.
		18. Fr. Smíkal od roku 1844.—1845.
		19. Jan Latta r. 1845.
		20. Mart. Navrátil 1851.
1851.—1885.	18. Martin Navrátil.	Jan Latta 1855.
		21. Ed. Hauda.
		22. Jan Kaláb od roku 1857.—1866.
		23. — od r. 1866.—1867.
		24. Fl. Buchlovský 1868.
		25. Petr Pichler od r. 1868.—1877.
		26. Rob. Schünke 1878.
		27. Josef Fabián od r. 1878.—1882.
		28. Ign. Němec od roku 1882.—1886.
1886.—1904.	19. Josef Mádr.	
		29. Fr. Pospíšil 1899.
		30. Jan Vrbíček 1902.
		31. Antonín Přecechtěl.
1905.	20. Vavřinec Kalivoda.	

Starostové od roku 1754.

Od roku 1754. František Bilčík, starosta.
František Jašek, rychtář.

Od roku 1777. Václav Derka, soustružník, starosta.
Jan Derka, rychtář.

Od roku 1781. Václav Derka, kostelník, starosta.
Martin Fiala, rychtář.

Od roku 1790. Jan Křepelka, starosta.
Karel Holub, rychtář.

Od roku 1791. Antonín Slaný, starosta.
Martin Fiala, rychtář.

Od roku 1796. Prokop Bilčík, starosta.
Martin Fiala, rychtář.

Od roku 1799. Jan Pěnčík, starosta.
Martin Fiala, rychtář.

Od roku 1807. Prokop Bilčík, starosta.
Martin Fiala, rychtář.

Od roku 1812. František Křepelka, starosta.
Martin Fiala, rychtář; od r. 1818.
Ignác Sedlařík, rychtář.

Od roku 1816. Ondřej Štětina, starosta.

Od roku 1817. Janek Urban, starosta.

Od roku 1818. František Křepelka, starosta.

Od roku 1820. František Knapp, starosta.

Od roku 1830. Kašpar Suchomel, starosta.
Od roku 1844. Kašpar Suchomel, starosta.
Od roku 1848. Jan Králík, starosta.
Od roku 1861. Jan Holub, starosta.
Od r. 1865.—1873. Jan Gross, lékař, starosta.
Roku 1873. Libor Králík, starosta.
Roku 1873. J. Matoušek, starosta.
Od r. 1874.—1880. Antonín Havel, starosta.
Od r. 1880.—1886. Karel Holub, starosta.
Od r. 1886.—1889. Antonín Havel, starosta.
Od r. 1889.—1895. Antonín Rektořík, starosta.
Od r. 1895.—1902. Matoušek Václav, starosta.
Od roku 1903. Matoušek Václav, starosta.

OBSAH.

	Str.
Věnování	3
Slovo k čtenáři	5
Městečko Morkovice. — Úvod. — Poloha. — Klima. — Zdravotní poměry	7
Dějiny. — Doba nejstarší	10
Morkovice majetkem »pánů ze Zástřizlů«	19
Dodatek. — Opatovice. — Skavsko. — Švábsko	28
Doba česko-bratrská	31
Morkovice koncem XVII. století a v XVIII. století	44
Cechy	52
Cech tkalcovský	55
Cech krejčovský	61
Cech soustružnicko-bednářský	64
Cech kovářský, zámečnický, kolářský a jiných řemesel, »co k tomu cechu přináležejí«	66
Košikáři	68
Cech obuvnický	73
Poutní kaple na Křibech	74
Poslední léta roboty. — Doba nejnovější	79
Kostel a fara koncem XVIII. století	87
Škola	92
Život společenský od let padesátých	98
Čtenářský spolek z roku 1866.	101
Tělocvičná jednota »Sokol« z roku 1871.	103
Spolek vysloužilců »Jan« roku 1875.	104
Řemeslnicko-živnostenská beseda roku 1884.	104

Spolek košařský 105
Zednicko-tesařský spolek roku 1871. 105
Sbor dobrovolných hasičů roku 1887. 105
Místní odbor Ústřední Matice Školské 106
Dělnický vzdělávací spolek 106
Jednota sv. Josefa, spolek katolických mužů a jinochů pro Morkovice a okolí 107
Spořitelny 107
Hospodářské spolky 107
Pohřební spolek 108
Kronika 109
Morkovští duchovní správcové od roku 1524. 114
Starostové od roku 1754. 117